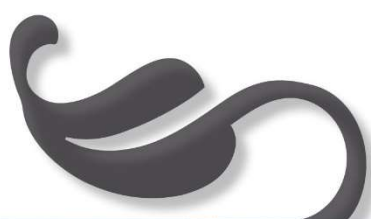


LANDGOED VERHILDERSUM LEENS

# VERHILDERSUM

## JAARVERSLAG 2020





# Inhoudsopgave

## Voorwoord

1. Museale Ontwikkelingen .....	7
2. Behoud en beheer van de panden en landerijen .....	15
3. Presentatie van de collecties .....	18
4. Evenementen en activiteiten.....	23
5. Bezoekers 2020.....	30
6. Samenwerking in de regio .....	31
7. Ondersteunende activiteiten.....	34
8. Communicatie en PR.....	35
9. Personeel en Organisatie.....	38
10. Financiën 2020.....	42
Bijlage 1 – Bezoekersaantallen sinds 1998 .....	45
Bijlage 2 - Websitebezoek 2020.....	46
Bijlage 3 – Aanvragen extra subsidie .....	48
Bijlage 4 - Bestuurssamenstelling .....	49
Bijlage 5 - Baten en lasten over 2020 .....	<b>Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.</b>



## Voorwoord

Het jaar 2020 zal in ons aller geheugen gegrift worden als het jaar van het Coronavirus. Dat geldt ook voor Verhildersum. Pas op 1 juni mochten we het museum en restaurant Ons Schathoes openen voor publiek, zij het met beperking van het aantal bezoekers en onder strikte veiligheidsmaatregelen. Voor het eerst in decennia kon ons historisch oogstfestival in augustus niet doorgaan en lag zelfs de Streekmarkt enkele maanden stil. Toch ontvingen we in de korte tijd dat we open waren tot 1 november nog 17.046 bezoekers, waarvan 6740 betalende bezoekers en 10.306 voor de Streekmarkt en de tuin.

Online trokken we dit jaar ongekend veel aandacht. Verhildersum opende in maart als een van de eerste musea in Nederland online met de première van de film 'Verhildersum, het verhaal van een borg', over de bouwhistorie van de borg. Daarna maakten we zelf twee maanden lang elke week een nieuw filmpje over een deel van de collectie. De filmpjes werden samen 15.000 keer bekeken. Onze website telde ruim 91.000 bezoeken, 54.000 meer dan vorig jaar.

De expositie 'Uit Liefde' van Waddenschilder Geurt Busser in het Koetshuis kreeg veel lof. Net als de expositie over het leven van de mannen van de borg in de 19<sup>e</sup> eeuw die te zien was in de boerderij. Het terras van Ons Schathoes is een ontmoetingsplek geworden waar ook mensen uit de regio elkaar treffen, ondanks de beperkingen die er waren. Het Schathoes blijft nu echt van toegevoegde waarde al was de exploitatie vanwege Corona verliesgevend. Er mochten geen groepen worden ontvangen, geen bruiloften gevierd worden, terwijl die juist nodig zijn voor een goede exploitatie. Bovendien kwam het restaurant, gestart in juni 2019, tijdens de Coronasluiting in het voorjaar als starter niet in aanmerking voor compensatie van de overheid.

Corona of niet, onze museale functie vereist dat we het 33 ha grote landgoed met zijn in 19<sup>e</sup> - eeuwse stijl ingerichte borg, tuin, koetshuis, schathoes, museumboerderij en arbeidershuisje en niet te vergeten de collecties landbouwwerktuigen, oude ambachten en de hoogwaardige textiel- en kostuumcollectie in goede staat houden en behouden voor de toekomst. Daar hebben we samen met de vrijwilligers en het bestuur aan gewerkt, net als anders. Een nieuwe vrijwilliger deed uitgebreid onderzoek naar de maaksters van de merklappen in onze textielcollectie en deed verrassende ontdekkingen.

Dankzij de Vereniging Rembrandt en geslaagde crowdfunding is de restauratie van het portret van Gratia Suzanna Clant gestart. Het is bijzonder dat Verhildersum schilderijen bezit van mensen die er woonden in de 17<sup>e</sup>-eeuw, de hoogtijdagen van de borg. We koesteren die en zorgen er goed voor.

Het bestuur van de Stichting Beheer Landgoed Verhildersum is actief betrokken bij het beheer van het landgoed. In 2020 hebben de bestuursleden inhoudelijke portefeuilles gekregen om de directeur mee te helpen met ontwikkelen van beleid op diverse onderdelen. Het bestuur vergaderde in 2020 acht keer. Er waren extra vergaderingen nodig om de vele ontwikkelingen rondom het onderhoud, beheer en beleid te bespreken.

We hebben ons dit jaar ingespannen om meer structurele subsidie te verwerven; hoogst noodzakelijk om het voortbestaan van Verhildersum veilig te stellen. Dat is gelukt. We zijn heel blij met de toekenning van extra subsidie door gemeente Het Hogeland en vanaf 2021 ook van de Provincie. De Kunstraad velde een zeer positief oordeel over ons visie- en beleidsplan voor de komende jaren. We doen ons uiterste best onze ambities waar te maken.

Tot onze ambitie behoort ook dat we Landgoed Verhildersum willen verduurzamen. Er is verwarming nodig in de borg en in de boerderij om het hele jaar door open te kunnen zijn voor publiek. Bovendien zijn de verwarmingsinstallaties in de andere panden verouderd. Onze inzet is dat op termijn alle panden worden geïsoleerd en een duurzaam verwarmingssysteem krijgen. We onderzoeken de mogelijkheden om op het landgoed energie op te wekken uit zon en wind. Daarmee willen we bijdragen aan de energietransitie. Dat past bij onze maatschappelijke positie.

Dit jaarverslag is tevens het verantwoordingsdocument ten aanzien van de subsidieverplichtingen van de provincie Groningen en de gemeente Het Hogeland. Daarom komen ook de activiteiten, taken en indicatoren die vallen onder de 'Inhoudelijke subsidieverplichtingen' aan de orde.

Veel leesplezier gewenst.

Monique Spaltman, directeur



**Onderzoek uitgevoerd in 2020 door Jan Pieter de Groot:  
wie is de maakster van deze merklap gedateerd 1798, uit collectie Verhildersum?**

# 1. Museale Ontwikkelingen

De visie die ten grondslag ligt aan de activiteiten in 2020 is vastgelegd in Koers 2020 'Toekomstvisie Landgoed Verhildersum Leens'. Jaarlijks wordt er een uitvoeringsplan opgesteld waarin de ontwikkelingen worden beschreven en vastgelegd, zo ook dit jaar. Het plan wordt gebruikt om een planmatige ontwikkeling te waarborgen. In 2020 is de uitvoering van het project *Vooruit naar het verleden* voortgezet dat mogelijk is gemaakt door diverse subsidiegevers waarvan het Waddenfonds<sup>1</sup> de grootste bijdrage levert. Dit project is belangrijk voor het behoud van het landgoed en geeft Landgoed Verhildersum een sterkere positie in de erfgoedsector van Groningen, mede doordat we met deze aanpak het verhaal van Groningen beter beleefbaar maken. Delen van het project – belangrijk voor de museale ontwikkeling – komen terug in de diverse onderdelen van dit jaarverslag.

Het project bestaat uit:

Het vergroten van de toegankelijkheid (afgerond 2019):

- Routing en padenstructuur verbeteren
- Connectie met het water versterken
- Oude singelstructuur herstellen

Beleefelementen ontwikkelen:

- 3d film (afgerond 2020)
- Kinder-beleefroute ontwikkelen en dierenweide herstellen (2021)
- Excursie naar Waddenfun (afgerond 2020)
- Beleefroute Hogeland, fietsroute (2021)
- Arrangement visserijmuseum (afgerond 2019)

In 2020 is de 3d film 'Verhildersum, het verhaal van een borg', afgemaakt en het familiearrangement met Waddenfun gelanceerd: 'De schat van Van Starckenborgh'. Het is een wandeling waarbij kinderen onderweg opdrachten uitvoeren en daarmee de code van de schatkist van Edzard Tjarda Van Starckenborgh kunnen kraken. Daarnaast is er gewerkt aan de invulling van de Beleefroute Hogeland, een fietsroute app en aan de plannen voor de natuurbeleefruimte voor kinderen en de dierenweide. De omgevingsvergunning voor de dierenweide is in het voorjaar van 2020 aangevraagd en eind februari 2021 nog niet toegekend. Het plan is op verzoek van Rijksdienst Cultureel Erfgoed intussen drie keer aangepast. Er is uitstel aangevraagd bij het Waddenfonds, het project zou 1 juni 2020 klaar maar het is zelfs de vraag of dat een jaar later gaat lukken.

## Collectiebeheer, registratie en digitalisering

Ook dit jaar zijn er weer verschillende objecten aangeboden aan Verhildersum. De stukken die een aanvulling vormen op de bestaande collectie zijn aangenomen. Het werk dat vrijwilligers normaal verrichten voor het beheren en behouden en registreren van de collectie van Verhildersum lag vrijwel stil in 2020, omdat zij niet op Verhildersum mochten werken vanwege de veiligheidsmaatregelen rond Corona. Thuiswerken is het motto.

---

<sup>1</sup> Vooruit naar het verleden wordt gefinancierd door: Waddenfonds, Prins Bernhard cultuurfonds, HSK fonds, VSB fonds, Loket leefbaarheid en de Provincie Groningen

## Digitalisering

Dit jaar hebben we een grote stap gemaakt in de digitalisering, doordat we als eerste museum in Nederland online open gingen tijdens de lockdown.

De eerste film die we toonden betrof de première van 'Verhildersum, het verhaal van een borg', gemaakt binnen ons project 'vooruit naar het verleden' met financiering van het Waddenfonds. Deze film werd 7000 keer online bekeken.

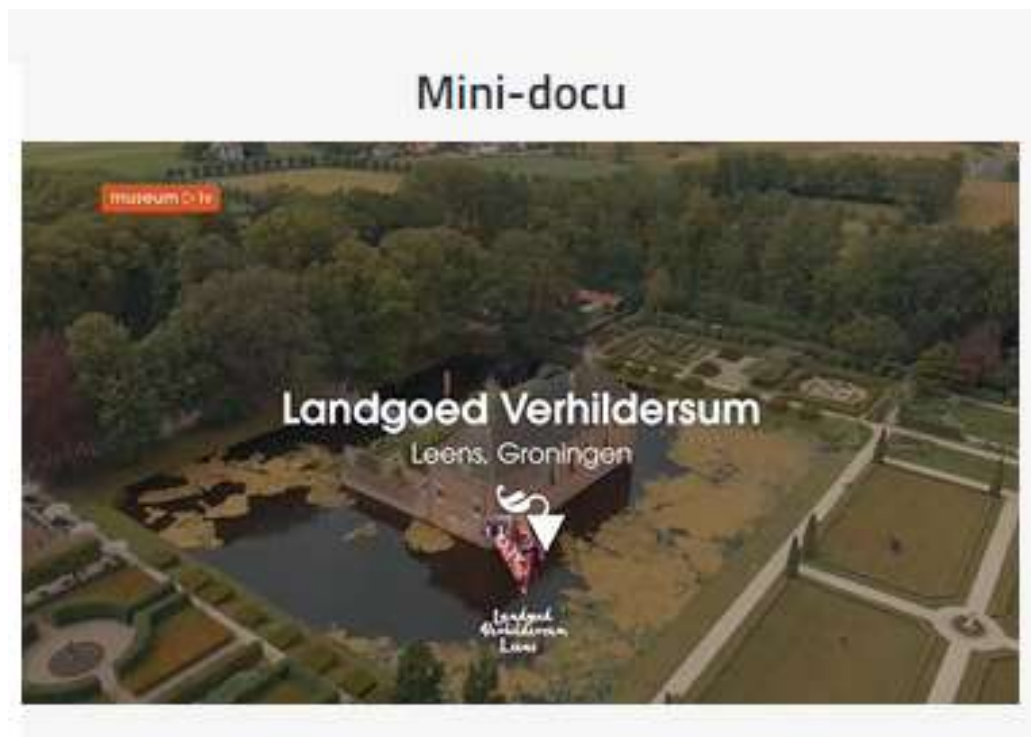
Daarna hebben we zelf elke week een nieuwe film gemaakt en online gezet. Deze zijn samen ook 8000 keer bekeken. Onze filmpjes nemen de kijker bijvoorbeeld mee achter de schermen, zoals in het depot van onze textielcollectie waar niemand ooit mag komen. Ook vertelden we over de tuin, de zolder en de kelder, de schilderijtjes van Van Bolhuis.

## Verhildersum to Go

Het Prins Bernhard Cultuurfonds kwam vanwege Corona met een subsidieronde voor activiteiten waarmee vrijwilligers ondersteund worden. Wij hebben €4500,- ontvangen om 'Verhildersum to go' te realiseren. We professionaliseren hiermee een deel van de filmpjes die we maakten voor de online opening en nemen een aantal op in een digitale rondleiding die je op Verhildersum zelf kunt volgen en evengoed thuis vanuit je eigen luie stoel.

## Museum TV

Dankzij subsidie van de Provincie Groningen is er door Museum TV een minidocumentaire met enkele promotiefilmpjes gemaakt. Verhildersum heeft daarmee exposure op de website van Museum TV en natuurlijk staat de documentaire ook op onze eigen website op de filmpagina museum online. Helaas is er geen publiek te zien omdat de opname op de laatste openingsdag in Coronatijd plaatsvond tijdens heel slecht weer. Toch geven de filmpjes mooi de sfeer en aantrekkingskracht van Verhildersum weer.



Mini-docu Verhildersum op museum tv: Zie: <https://museumtv.nl/museum/landgoed-verhildersum/>.



## Bruiklenen, schenkingen en aankopen

In 2020 was er weinig beweging op het gebied van bruiklenen. Wel hebben we bevrijdingsrokken uit onze textielcollectie uitgeleend aan het Groninger Museum.

### **Maquette boerderij De Haver in Middelstum**

We ontvingen op 4 december van de NAM, persoonlijk begeleid door Janny Wilkens, een prachtige maquette van boerderij De Haver die in Middelstum staat.

Om een goede herbestemming voor de beeldbepalende en monumentale boerderij De Haver in Onderdendam te ontwikkelen heeft de NAM een maquette laten maken. Deze werd gebruikt bij brainstormavonden over de herbestemming. De maquette is door Jaap Kraayenhof zo ingenieus gemaakt dat de daken opgetild kunnen worden. Daardoor kan ook de binnenkant van de gebouwen bekeken worden. De boerderij is intussen in 2017 door de NAM overgedragen aan Het Groninger Landschap die het gebouw in ere herstelt. Janny Wilkens vond bij Verhildersum een goed onderkomen. In het depot van Verhildersum worden meerdere maquettes van boerderijen bewaard. Boerderij De Haver is daar een welkome aanvulling op. We gaan plannen maken om deze collectie miniaturen, die best heel groot zijn, in een tentoonstelling op te nemen.



**Maquette Boerderij De Haver, geschonken door NAM**

### **Aankoop schilderij dame Van Starckenborgh**

Bovendien kochten we – en dat is uitzonderlijk - in het najaar een portret van een dame Van Starckenborgh uit de 18e eeuw uit de nalatenschap van Christine Cheston Tjarda Van Starckenborgh Stachouwer (1924- 2000). Het is een van twee bij elkaar horende portretten. Naar alle waarschijnlijkheid gaat het om een van de dochters van Christine haar oud-betovergrootvader Coppens Tjarda van Starckenborgh (1654-1728) die in 1690 met zijn volle nicht Hiddina Anna Tjarda van Starckenborgh (1657-?) trouwde.

Het kan Anna Catharina Tjarda van Starckenborgh (1692-1749) zijn, die ongehuwd overleed op Schiermonnikoog, of haar zus Gratia Suzanne Tjarda van Starckenborgh (1695-1759) die op 30 jarige leeftijd in 1725 trouwde met Johan Stachouwer (1687-1734). Dit gezin bleef kinderloos. We treden met de aankoop naar buiten zodra het museum weer open mag, zodat we een extra publiekstrekker hebben om het verhaal van de rijke borgbewoners verder in te kleuren.



Het linker portret is in 2020 aangekocht door Verhildersum

### **Financiële bijdragen**

De Vereniging Vrienden van Verhildersum heeft ook in 2020 geld geschonken aan de Stichting Beheer Landgoed Verhildersum. Deze financiële bijdrage die is opgebracht door de Vrienden van Verhildersum is een welkome financiële aanvulling op de exploitatie. Een ander deel is voor het onderhoud.

### **Clevering Meijer Fonds**

Jaarlijks ontvangt Verhildersum bovendien een donatie van de Vrienden voor speciale projecten door een schenking van de Clevering Meijer Stichting. Dit jaar ontvingen we €25.000,- als bijdrage voor de nieuwe keuken in Ons Schathoes.

### **Anonieme schenking**

Daarnaast ontvingen we – door bemiddeling van Erfgoedpartners - van een anonieme gever €10.000,- voor behoud en presentatie van de collectie Groningen. Hier zijn we bijzonder blij mee. Het geld is gereserveerd voor het doel waarvoor het is geschonken.

### **Coronaregeling Mondriaanfonds**

Van het Mondriaanfonds ontvingen we €15.000,- als bijdrage in de exploitatie om de verliezen door Corona te beperken.

## Onderzoek

Er is ook goed nieuws in dit Coronajaar. Er heeft zich een nieuwe vrijwilliger gemeld: Jan Pieter de Groot uit Hoogezand; specialist in genealogisch onderzoek met name naar Groninger families. Hij bood aan in deze tijd, waarin hij er niet echt op uit kon trekken, onderzoek te doen naar de merklappen in onze collectie. Daarop staan initialen en jaartallen, hij wilde onderzoeken of hij met deze gegevens de namen van de maaksters zou kunnen vinden. En dat is gelukt met ruim 70 merklappen. Van merklappen uit de 20<sup>ste</sup> eeuw zijn zelfs foto's gevonden van de maaksters, of van de boerderijen waar zij woonden. Zo krijgen de maaksters een gezicht. Dit onderzoek is van grote waarde voor het vertellen van het verhaal van Groningen. En dat gaat Verhildersum in 2021 doen met een expositie van dit materiaal.



Merklap 05994, 70 x 28, collectie Landgoed Verhildersum te Leens

### ***Merklap van Eltjen Geerts ca. 1744<sup>2</sup>***

*De initialen EG komen vijf keer op het doek voor, waardoor het doek kan worden toegeschreven aan Eltje Geerts te Eppenuizen. De initialen van haar jongste zusjes Anje en Scheltje ontbreken waardoor Eltje haar merklap in 1744 voltooid zal hebben. Zij borduurde na de initialen van haar ouders, op volgorde van geboorte de initialen van Alstje, Eltje en Arent keurig op een rij en Jebbe, Kornellis en Julle kregen rechtsboven nog een plekje op het doek. De gekroonde G komt meerdere keren op het doek voor, wat duidt op een Groningse oorsprong.*



Belangrijk detail: de gekroonde G

---

<sup>2</sup> Informatie uit onderzoek van Jan Pieter de Groot, 2020

## Behoud en beheer van de collectie

### Het borginterieur

Het behoud van de collectie en het interieur van de Borg is van groot belang en vraagt daarom voortdurend de aandacht. In januari en februari is door een aantal vrijwilligers de jaarlijkse grote schoonmaak uitgevoerd waarbij alle objecten en het hele interieur van de Borg niet alleen zijn schoongemaakt, maar ook gecontroleerd op conditie. Gebreken worden genoteerd en daar waar mogelijk hersteld.

Bijzondere aandacht is er nodig voor het behang in de eetkamer dat wordt aangevreten door zilvervisjes en niet meer goed vast zit aan de betengeling, de ondergrond. Er is een analyse gemaakt van het probleem en er zijn offertes aangevraagd voor restauratie. Ook voor herstel van het schilderwerk binnen. Er is eerder al een kleuranalyse uitgevoerd, waarnaar de RCE ook nu weer vroeg. Mooi dat we dit al hadden. In 2021 wordt GRRG-subsidie aangevraagd en worden extra fondsen aangeschreven.

### Portret Gratia Susanna Clant in restauratie: grote ontdekking gedaan



We zijn heel blij dat we dankzij subsidie van de Vereniging Rembrandt aangevuld met een geslaagde crowdfundingactie en een belangrijke particuliere bijdrage het portret van Gratia Susanna Clant kunnen restaureren. Normaal kijkt zij in de eetkamer uit over de rijk gedekte tafel. Nu is die plek leeg. Gratia is de moeder van Edzard en tevens afgebeeld op het grote familieportret van de familie van Starckenborgh. Tijdens de restauratie is een grote ontdekking gedaan: de naam van de schilder is Hendrik ten Oever en het jaartal waarin het portret is gemaakt blijkt 1683. Over de ontdekking van de naam gaven we vanzelfsprekend een persbericht uit. Op sociale media trokken we hiermee ook weer veel bekijks.

**Links: Portret van Gratia Susanna Clant in de eetkamer. Haar plek is voorlopig leeg.**

### De Textielcollectie

De textielcollectie is in een speciaal daarvoor ontworpen depot in de museumboerderij ondergebracht. Dit depot voldoet klimatologisch volledig aan de eisen die aan goed klimaatbeheer gesteld kunnen worden. Het uitlezen van de gegevens geschiedt digitaal. Dit heeft als voordeel dat wij op afstand de luchtvochtigheid en de temperatuur kunnen monitoren. De textielwerkgroep beschikt over een goede werkruimte. De leden van de textielcommissie werken regelmatig aan het onderhoud en de registratie van de collectie. Ook doen zij onderzoek, zoals dit jaar gebeurde naar de maaksters van de merklappen. De textielvitruines met klimaatbeheersing in de Museumboerderij voldoen aan de verwachtingen en maken het mogelijk om jaarlijks een deel van de textielcollectie tentoon te stellen.

## De landbouw- en ambachtencollectie

In de museumboerderij is voor het onderhoud en restauratie van voorwerpen uit de collectie een werkplaats beschikbaar. Vrijwillige medewerkers verrichten hier normaal wekelijks onderhoudswerk. Door Corona kon dat lange tijd niet.

De bewaaromstandigheden en de staat waarin de voorwerpen zich bevinden zijn redelijk maar niet optimaal. De collectie is ondergebracht in depots op verschillende plekken op het landgoed en in het depot op het industrieterrein te Leens, de zgn. Blauwe Doos.

### Het arbeidershuisje

Het arbeidershuisje en de inrichting ervan laat zien hoe het arbeidersgezin op het landgoed leefde in de 19<sup>e</sup> eeuw. Dat blijft ook zo, want de rode draad op ons landgoed is het leven van de adel, de boer en de arbeider in de 19<sup>e</sup> eeuw.

## Veeteelt en akkerbouw

In de zomermaanden weidt het vee in de weilanden rond de boerderij. De koeien en kalveren worden door vrijwilligers verzorgd. Omdat de overbuurman geen ruimte meer had om onze koeien in de winter onderdak te verlenen hebben we een nieuwe plek voor ze gevonden bij de familie Kleefman in Houwerzijl.

Op het demo/proefveld (akker naast de boomgaard) is een aantal oude landbouwgewassen ingezaaid; voornamelijk graansoorten. Deze kleine proefveldjes blijken dit jaar ook weer een groot succes. De verzorging van deze veldjes ligt volledig in handen van een vrijwilliger.

### De hoogstamboomgaard

De vrijwilligers van de boomgaardwerkgroep hebben zoals gebruikelijk in het voorjaar een deel van de bomen gesnoeid. In totaal zijn er door hen in het najaar zo'n 2500 kg appels en peren geplukt. Voor het merendeel is dat omgezet in sap. Ook dit jaar weer verpakt en bewaard in onze eigen verpakking in huisstijl van Verhildersum. Verder is er fruit verkocht in de Museumboerderij, op de Streekmarkt en in de museumwinkel. Daarnaast zijn er pruimen en kweeperen verwerkt in jam. Deze jam is te koop in de winkel van Verhildersum en tijdens de Streekmarkt.

Om meer bekendheid te geven aan de bijzondere bomen in de boomgaard hebben we een speciale brochure over de boomgaard gemaakt. Geïnteresseerde bezoekers zijn er heel blij mee.

### Bloemenweide en glanshaver

Naast de demoveldjes met landbouwgewassen is weer een kleinere bloemenweide ingezaaid. Ook dit jaar zijn de vele foto's goede ambassadeurs voor ons landgoed. De overvloed aan insecten is ook waarneembaar. Ook dit jaar zijn er bijenkasten geplaatst.

Het glanshaverveld laten we vooral zoals het is. Glanshaver komt nauwelijks nog voor in Nederland, dus daar zijn we heel zuinig op.



Nieuwe brochure boomgaard

## De beeldentuin

Twee keer per jaar worden de beelden in de was gezet door een groep vrijwilligers. Ook dit jaar is uitgebreid onderhandeld met Eddy Roos, de maker van de beelden, over de levering van het beeld Ether. Er gloort een lichtpuntje aan de horizon van het al jaren slepende probleem dat het beeld door Roos niet wordt afgeleverd, terwijl het al klaar is.

## 2. Behoud en beheer van de panden en landerijen

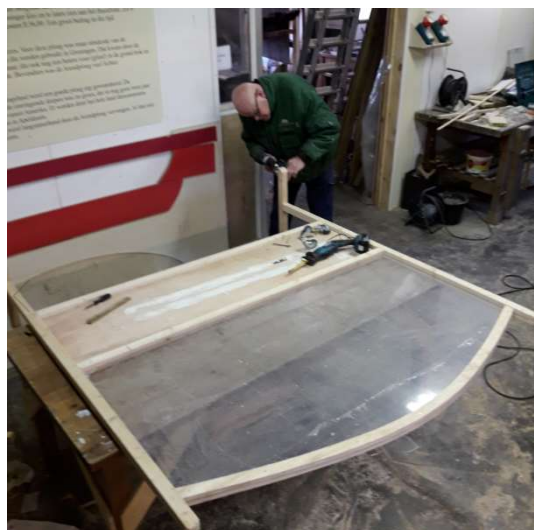
### Onderhoud

Het onderhoud van het landgoed vergt jaarlijks veel aandacht en inspanning.

Op het landgoed bevinden zich de volgende opstallen: de Borg, het Koetshuis, 't Schathoes, 't Hoeske (arbeidershuisje), Museumboerderij en het daarbij behorende woonhuis Welgelegen, een duiventil, een duivenpoort, een kapschuur, een loophut, een dierenverblijf op de dierenweide, twee tuinhuisjes, een plantenkas, een schuilhut en ons depot op het industrieterrein in Leens.

Het landgoed is ongeveer 32 ha groot. Naast gras- en akkerland, een boomgaard met oude fruitrassen, beschikt Verhildersum over een schitterende symmetrische stijltuin rond de Borg met invloeden uit de renaissance en de barok, omringd door singels met geboomte en wandelpaden. Er is een prachtige monumentale oprijlaan met aan weerszijden dubbele rijen bomen, waarvan vele meer dan 100 jaar oud.

Vrijwilligers spelen een belangrijke rol bij onderhoudswerkzaamheden. Zonder deze ondersteuning zouden wij het onderhoud op het Landgoed niet op niveau kunnen houden. Door Corona kon de vrijwilligerswerkgroep grote delen van het jaar niet op de gebruikelijk woensdagochtend aan de slag. Wel hebben mensen soms in hun eentje in de werkplaats gewerkt. Zoals de man die voor ons de schermen maakte om in het restaurant tafels van elkaar te scheiden.



**Vrijwilliger maakt anti-Corona scherm voor het restaurant.**

### Participatie

Bij het onderhoud van het landgoed zijn in 2020 opnieuw mensen vanuit het Steunpunt Vrijwilligerswerk, Stichting Werk op Maat en Werkplein/Ability betrokken. Leerlingen van Het Leerontwikkelcentrum (LOC) die ieder jaar een deel van het groen onderhouden konden niet komen vanwege Corona.

Samenwerking met deze partijen sluit aan bij de visie op inzet van Verhildersum om bij te dragen aan participatiemogelijkheden in de regio. Landgoed Verhildersum Leens vormt een logische plek om aan deze visie inhoud te geven. Hier is sprake van een bestaande gemeenschap van zo'n 100 vrijwilligers die bij de dagelijkse gang van zaken betrokken zijn. Deze mensen vinden hier zingeving en blijven zichzelf ontwikkelen, dragen hun eigen waarden actief uit en vangen nieuwkomers in het team op.

### De gebouwen

#### De borg

Voor het onderhoud van de buitenkant van de borg is SIM-subsidie aangevraagd in 2020. De SIM-subsidie is toegekend. In 2021 wilden we starten met het schilderen van de borg, maar er

is zoveel werk te doen en de kosten daarvan zijn zo hoog dat we eerst nog extra subsidie moeten zoeken om de eigen bijdrage te dekken. Bovendien is gebleken dat de leggers van de brug naar de borg verrot zijn. Uit veiligheidsoverwegingen pakken we dat onderhoud waarschijnlijk eerst op.

### Het Hoeske, arbeidershuisje

Het Hoeske is en blijft ingericht als het woonhuis van de 19e-eeuwse landarbeider Jakob de Vries en zijn vrouw Janna Bijman en zoon Siemon. Hier is dit jaar geen bijzonder onderhoud gepleegd.

### Museumboerderij

Er blijkt achterstallig onderhoud te zijn aan de boerderij en in het woonhuis. Daar kwamen we achter omdat per 1 december het voorhuis is verhuurd voor twee jaar. Dat geeft ons tijd om een definitieve invulling van het voorhuis te zoeken en levert intussen extra inkomsten op die hard nodig zijn. Dit betekent wel dat we in 2020 voor de historische vereniging De Marne een andere ruimte moeten bouwen in de museumboerderij. De Marne krijgt een beter toegankelijke plek, waarmee hun collectie beter zichtbaar is voor het publiek en waarmee zij een bijdrage kunnen leveren aan levendigheid en ontmoeting in het museumcafé. We voerden het meest noodzakelijke onderhoud uit. Verder zijn we in gesprek met de gemeente om een monumentale status te krijgen voor al onze panden, zodat we een betere uitgangspositie krijgen om subsidies aan te vragen. We zijn niet in staat met de huidige budgetten in al het noodzakelijke onderhoud te voorzien.

### Ons Schathoes

Ondanks Corona was op 5 april 2020 de nieuwe elektrische bedrading klaar in het pand en is de nieuwe keuken geplaatst. Het complete interieur is geschilderd en al het noodzakelijke onderhoud binnen is uitgevoerd.

### Het Koetshuis

Het Koetshuis bevat de museumzaal en museumwinkel met balie voor ontvangst bezoekers. Hier heeft in 2020 geen bijzonder onderhoud plaatsgevonden.

### Monumentenwacht en Wieringa Molenbouwadvies

Verhildersum is aangesloten bij de Monumentenwacht. Op Verhildersum controleren zij alle gebouwen en rapporteren over de onderhoudstoestand. Dat is ook in 2020 gebeurd, en de gebouwen zijn opnieuw getaxeerd. De inspectierapporten vormden de basis voor de aanvraag van SIM-subsidie voor het onderhoud van de monumenten op ons terrein: de borg, de borgbrug en de duiventil. De aanvraag zelf is ook door de Monumentenwacht uitgevoerd. Ook de niet monumentale panden worden gecontroleerd door de Monumentenwacht.

In het kader van de professionalisering die is ingezet onder de huidige directeur wil Verhildersum toewerken naar een meerjarig onderhoudsplan met budgetten voor alle panden. Daartoe is de hulp ingeschakeld van Wieringa Molenbouwadvies. Wieringa heeft de GRRG-subsidieaanvraag verzorgd en gaat ondersteunen bij de uitvoering van alle restauratie en onderhoudsprojecten op Verhildersum.



## Onderhoud van de terreinen

### De beeldentuin en de borgklip

De Borgtuin is een symmetrische stijltuin met invloeden uit de renaissance en de barok. Naast de borders met vaste en eenjarige planten en een kruidentuin, zijn er in de tuin meer dan 90 soorten rozen en 50 soorten clematissen bewonderen, 20 soorten hortensia's en nog veel meer. De tuin en de borgklip worden onderhouden door mensen van Werkplein Ability die dit al jarenlang naar grote tevredenheid doen. We ontvangen veel complimenten van bezoekers, de we natuurlijk doorgeven aan de mannen die het werk doen.

### Buitengebied: samenwerking Landschapsbeheer Groningen

Verhildersum beheert buiten de borgklip, de historische oprijlaan, de beeldentuin met beelden van Eddy Roos en de dierenweide nog zo'n 30 hectare landerijen met grasland en knotwilgen, glanshaver, een boomgaard met 135 bijzondere hoogstamfruitbomen en talrijke paden met bomensingels.

Het basale onderhoud in het buitengebied wordt verzorgd door de maatschap Kremer; het betreft vooral grasmaaien en het af en toe effenen van de oprijlaan wanneer er teveel kuilen zijn ontstaan. Het onderhoud van de bomensingels is niet goed geregeld. Zo blijken de bomen langs de oprijlaan al zo'n 30 jaar niet getopt te zijn. De kragen aan de voet worden wel telkens netjes gesnoeid. Verder blijkt door het uitdunnen van de singels rond de borg het opschot vrij spel te hebben en daar is geen onderhoudsplan voor.

Om te komen tot een meerjarig onderhoudsplan voor al het groen, de paden, de sloten en de gracht rondom de borg is in 2020 contact gelegd met Landschapsbeheer Groningen. Zij zijn gestart met het nauwkeurig in kaart brengen van de onderhoudsbehoefte en kosten die daarmee gepaard gaan. Zij zien kansen voor subsidiabele projecten en zullen helpen bij het aanvragen van subsidie. Daarbij gaan zij de komende jaren helpen met de uitvoering van het onderhoud van het buitengebied.

### 3. Presentatie van de collecties

Dit jaar ging het museum pas op 1 juni open vanwege Corona. Toen we half maart hoorden dat het museum niet op 1 april zou mogen openen, begon het te kriebelen: “Wat nu? Wij willen laten zien hoeveel moois we in huis hebben”.

#### Verhildersum museum online

Dat bracht ons op het idee online open te gaan, te beginnen met de première van de film Verhildersum, het verhaal van een borg. Deze film is in 2019-2020 gemaakt binnen het project Vooruit naar het Verleden. Omdat Verhildersum het eerste museum in Nederland was dat zo'n online actie op touw zette, kregen we landelijke aandacht. Om die aandacht vast te houden hebben we elke week zelf een nieuw filmpje gemaakt over een onderdeel van onze collectie. In totaal hebben we zelf nog 11 filmpjes gemaakt en getoond. Na de premièrefilm volgden:

- 2 filmpjes over het familieportret van Van Starckenborgh dat in de borg hangt, het grootste familieportret van Nederland;
- De werking van de mangel voor de was die op zolder staat;
- Een rondleiding over de waszolder;
- De portretjes van Van Bolhuis;
- De eerste fase van de restauratie van het portret van Gratia Suzanna Clant;
- Een wandeling door de tuin met uitleg van Hans Kosmeier;
- Filmpje over de bouwhistorie van de borg;
- Filmpje over de historie van de kelder van de borg en de ontdekking van de waterput;
- Filmpjes over de textielcollectie: inrichting van de tentoonstelling mannenmode;
- Een kijkje in de schatkamer, het textieldepot waar normaal niemand mag komen

De film over Verhildersum is overigens voorzien van ondertiteling in Engels, Duits en Chinees om ook internationaal publiek te trekken. We willen op tijd aansluiten bij de internationale aandacht die Unesco Wereld Erfgoed Waddenzee zal gaan trekken.

#### **Van 14e eeuws steenhuis tot 19e eeuws buitenhuis**

*Film: Verhildersum, het verhaal van een borg*



[Verhildersum - Het verhaal van een borg](#) from [pbdesign 3D animatie](#) on [Vimeo](#).  
Kies in CC ondertiteling/subtitles/Untertitel

## Project vooruit naar het verleden

Het Project *Vooruit Naar het Verleden*<sup>3</sup>, is een meerjarig project dat we kunnen uitvoeren dankzij talrijke subsidiegevers waaronder het Waddenfonds. (Zie ook 1. Museale Ontwikkelingen)

Afgezien van het plan voor invulling van de dierenweide en de realisatie van een natuurbeleeftuin voor kinderen waarbij we al een jaar wachten op de omgevingsvergunning voor de uitvoering, hebben we hard gewerkt aan:

- De landelijke lancering van de film *Verhildersum*, het verhaal van een borg.
- De fietsroute Schatkaart van het Waddenland, samen met Openluchtmuseum Het Hoogeland en Staatsbosbeheer. De fietsroute is bijna af en wordt in het voorjaar van 2021 gelanceerd.
- De schat van Van Starckenborgh; een nieuwe ontdekkingstocht voor families, en basisschoolleerlingen. De tocht gaat door de velden en over boerenerven naar Adventurepark Waddenfun en vice versa, desgewenst per kano. De lancering vond plaats in de herfstvakantie.



Vrijdag 9 oktober hebben ridder Damian en 16 leerlingen van basisschool De Handpalm de nieuwe speurtocht 'De Schat van Van Starckenborgh' gelanceerd.

- Verbinding tussen dierenweide, borg en boerderij

We hebben gewerkt aan de inhoud van de nieuwe belevingsroute over het terrein.

De basisgedachte is dat we op het landgoed 3 thema's hebben waarbij bezoekers worden uitgenodigd al die thema's te zien en te beleven. De thema's zijn: Landleven, Borgleven en Boerenleven.

Aanvankelijk zouden er verschillende informatiepanelen komen op het terrein. Nu is besloten dat we – naast grote startborden met een plattegrond op de parkeerterreinen - met kleine bordjes werken waarop QR codes staan die verwijzen naar een digitale app. Zo kunnen we informatie blijven toevoegen en hoeven we geen borden te onderhouden. De belevingsroute maakt aan de hand van thema's het brede verhaal van het ontstaan van het landschap zo dicht bij de Waddenkust, de komst van borgen en het bestaan van de landadel beleefbaar.

<sup>3</sup> Vooruit naar het verleden wordt gefinancierd door: Waddenfonds, Prins Bernhard cultuurfonds, HSK fonds, VSB fonds, Loket leefbaarheid en de Provincie Groningen

De belevingsroute lanceren we in de zomer van 2021. Via de volgende link is al een voorproefje te zien: <https://arcg.is/05HL8G>



COLLECTIE

## Verhalen van Verhildersum

Beleef de geschiedenis van Verhildersum

Aan de slag



1 Wadden- en wierdenland



2 Steenhuizen en borgen



3 Borg Verhildersum



4 Beeldentuin Eddy Roos



5 Hoogstamboomgaard



6 Water en vaarten



7 Boerenleven en landbouw



8 Borgweer en Starckenborgh

Startscherf van de informatie in de app die hoort bij de nieuwe belevingsroute.

### De borg: het leven van de adel

In de borg staat altijd het leven van de adel in de 19<sup>e</sup> eeuw centraal: hoe woonde notaris Van Bolhuis en zijn familie hier? Tevens hangen in de borg de pronkstukken van Verhildersum: het grootste familieportret van Nederland, van de familie Van Starckenborgh geschilderd rond 1670. En Edzards portret dat er na aankoop, restauratie en expositie in 2019 sinds dit jaar tegenover hangt. Het is heel bijzonder dat Verhildersum portretten bezit van de mensen die hier zo lang geleden echt woonden. Hier is te zien hoe enorm rijk de Groninger landadel was in de Gouden Eeuw en hoe welvarend ook de notaris in de 19<sup>e</sup>-eeuw was ten opzichte van de boer en de arbeider op het landgoed.

### De borgheer, de boer en de arbeider

In de boerderij kwam dit jaar het verhaal over de mannen van Verhildersum aan bod. In 2018 en 2019 stonden eerst de vrouwen en daarna de kinderen centraal in het verhaal over het leven van de bewoners van het landgoed in de 19<sup>e</sup> eeuw.

We toonden in drie kabinetten de ingerichte woonkamers van de heren, gebruiksartikelen, omlijst met verhalen uit dagboeken van een boer en de korte levensbeschrijving van de drie mannen die in de 19<sup>e</sup> eeuw op Verhildersum woonden: dagloner Jakob de Vries, boer Hendrik Dijk en borgheer Hendrik Frima. Hoe zag hun leven eruit? Wat deden ze, wat waren hun zorgen en was er ook vreugde? Het verschil tussen hun manier van leven was aanzienlijk, dat zie je niet alleen in de verhalen, de inrichting van hun huis, maar ook aan de kleding die ze droegen. De verschillen tussen arm en rijk waren groot. Met deze expositie in onze museumboerderij konden bezoekers zich echt voorstellen wat dit betekende.

## Textielcollectie: herenmode uit de 19<sup>e</sup> eeuw

De verschillen tussen arm en rijk zijn ook zichtbaar in de herenmode uit die tijd, al is er nauwelijks kleding van de arbeider in de collectie, omdat die kleding tot op de draad versleten werd. We toonden allemaal stukken en accessoires uit eigen collectie. Vooral hemdrokken, mooie jasjes - waarvoor door onze online presentatie belangstelling werd getoond vanuit een museum in Engeland - baaierd ondergoed, prachtig geborduurde overhemden.



19<sup>e</sup> -eeuwse herenmode uit eigen collectie

## De Arendploeg

In de grote schuur van de boerderij krijgen ieder jaar ambachten gerelateerd aan de landbouw aandacht. Daarmee laten we een deel van de landbouw- en ambachtencollectie zien. Dit jaar veel aandacht voor de Arendploeg, omdat we daarvan met een mooie nieuwe film konden laten zien hoe goed en met weinig kracht de ploeg het land omwerkte.

In de museumboerderij is uitgebreid aandacht besteed aan 'Het Boerenleven in de 19e eeuw'. Een eeuw van ontwikkeling en vernieuwing in de landbouw. De eerste drainage, de ontwikkeling van de rijenteelt en de komst van de Arendploeg. Ontwikkelingen die een grote bloei tot gevolg hadden en welvaart brachten.

In de borg en het arbeidershuisje kunnen bezoekers zien en beleven hoe de bewoners hier in de 19e eeuw woonden en leefden. De rijkdom, pracht en praal van de borg naast de eenvoud van het arbeidershuisje geven duidelijk de standsverschillen in de 19<sup>e</sup> eeuw weer.

## Film en expositie: Wat spookt daar...

In het Koetshuis is sinds 2019 een mediahoek ingericht om in alle rust te kijken naar de film over de vleermuizen op het landgoed. Deze mooie presentatie is in 2020 voortgezet. Op de wanden is een expositie ingericht over het leven van de vijf soorten vleermuizen die op Verhildersum voorkomen. De borg wordt namelijk gebruikt door meerdere soorten overwinterende vleermuizen. Na de winterslaap wemelt het van de foeragerende vleermuizen

boven de borggracht. Tijdens de zomerperiode zijn er meerdere (kraam)kolonies van vleermuizen en in het najaar wordt het landgoed door trekkende vleermuizen als 'pitstop' en paarverblijf gebruikt. Bezoekers aan de borg horen, ruiken en zien soms de vleermuizen. De film, waaraan ruim 2 jaar is gewerkt, heeft zelfs internationale aandacht getrokken. Dat komt door de unieke opnames. Zoals van parende ruige dwergvleermuizen, wat wereldwijd een primeur is.

## 4. Evenementen en activiteiten

Het jaar 2020 stond in het teken van het rondwarende Coronavirus. De musea mochten op 1 juni om 13.00 uur de deuren openen mits bezoekers vooraf reserveerden en online een kaartje kochten. Ook mocht een beperkt aantal bezoekers tegelijkertijd aanwezig zijn in een ruimte en moesten allerlei hygiënemaatregelen worden doorgevoerd. Alle maatregelen waren op tijd klaar en hebben goed gewerkt. Wij hebben via ons eigen kassasysteem een online reserveringsmodule laten maken voor onze website die op tijd klaar was. Daarbij is meteen een module gemaakt voor reservering van concerten van de Stichting Hinszorgel Leens.

Het overzicht van activiteiten 2020 bestaat uit twee delen: activiteiten die wel zijn georganiseerd, maar niet uitgevoerd omdat dit niet mocht, bijvoorbeeld omdat evenementen verboden waren. En activiteiten die 'gewoon' doorgang vonden met inachtneming van alle mogelijke voorzorgsmaatregelen.

### Niet doorgegaan vanwege Corona

Normaal zijn de suppoosten tijdens hoogtijdagen uitgedost in 19<sup>e</sup>-eeuwse kleding, maar dat kon dit jaar niet omdat meerdere mensen de kostuums dragen. Vanwege eventuele virusoverdacht doen we het niet. We hadden bovendien het plan om de suppoosten van de borg altijd in een mooi tenue te steken, om de belevingswaarde van een bezoek aan de borg te verhogen voor de bezoekers. Dit stellen we uit tot na Corona, of het moment dat iedereen is gevaccineerd.

Wat ging er niet door?

- De Streekmarkt.  
Omdat de maandelijkse Streekmarkt bij Verhildersum via een evenementenvergunning is georganiseerd mocht de markt van maart tot juni niet doorgaan. Daarna werden we een weekmarkt, zodat het wel mocht.
- De boottocht van het Visserijmuseum in Zoutkamp naar Verhildersum. Op de boot is 1,5 meter afstand houden niet mogelijk.
- De Theatervoorstelling Bevings van theatergroep Waark, gepland in Ons Schathoes op 4 april is afgelast.
- De Museumweek.  
Tijdens de Museumweek was Verhildersum net als ander musea gesloten.
- NL Doet  
Verhildersum neemt elk jaar deel aan de actie NL Doet, maar vanwege Corona ging dat dit jaar niet door. Een kleine groep vrijwilligers heeft wel schoonmaakwerk verricht op het terrein.
- Paaseieren zoeken  
Het jaarlijkse paaseieren zoeken ging vanwege Corona niet door, tot verdriet van honderden kinderen en hun ouders die normaal wel genieten van deze jaarlijkse traditie.
- De jaarlijkse cursus hoogstamfruitbomen snoeien is niet doorgegaan.
- De theatervoorstelling DNA van Karin Noeken ging niet door.
- De filmvoorstelling Liek achter de Badde gepland in Ons Schathoes, een fragment is opgenomen bij Verhildersum, ging niet door.
- Het Historisch Festival kon niet doorgaan, ons grootste jaarlijkse evenement dat zo'n 3000 bezoekers trekt.

- Op 30 en 31 mei en 1 juni zou Verhildersum startpunt zijn van de Wierden driedaagse; een initiatief van Marleen Godlieb. Met dit nieuwe evenement wilden we de nieuwe fietsroute Welkom op de Wierde promoten. Naast de bekende Drentse en Twentse Fietsvierdaagse zou Groningen nu ook een eigen meerdaags fietsevenement krijgen rondom Pinksteren.
- De dag van het Wad, met stichting Promotie Waddenland is niet doorgegaan.
- Open monumentendagen, Verhildersum was wel open op 12 en 13 september, echter zonder speciale activiteiten.
- Oktobermaand kindermaand: geen rondleidingen door dienstmeid Marie
- Onze Spullen op tournee: de vaste vrijwilligers Lou en Weike Guikema die normaal met zo'n 25 museumstukken op pad gaan en erover vertellen bleven thuis dit jaar, want bejaardenhuizen konden geen bezoek ontvangen.
- De bustour The Grone die normaal wekelijks langs kwam met bezoekers reed niet en gaat ook niet meer rijden. In 2019 bracht de bus ons nog 652 gasten.
- Op 7 november zouden 500 vrijwilligers van Landschapsbeheer Groningen een dag op het landgoed komen werken aan het groenonderhoud en tussendoor genieten van een speciaal ontwikkeld cultureel programma in de borg en op het landgoed.
- De opening van de borg in kerstfeer met Kerstmarkt en optredens van Groninger koren ging niet door. Er was alleen een feestelijk verlichte Streekmarkt met echte kerstboom op het voorterrein.

## Activiteiten die wel zijn uitgevoerd in 2020

Gelukkig konden we nog heel wat activiteiten wel door laten gaan, aanvankelijk met een maximale groepsgrootte van 30 mensen en in oktober met maximaal 8 volwassen gasten tegelijk. Zoals:

### De maandelijkse Streekmarkt

Van juni tot en met december is elke 3e zaterdag van de maand de Streekmarkt georganiseerd. Tot dit jaar verplaatste de markt zich in de wintermaanden naar de schuur van de boerderij. Mede door Corona hebben we afgesproken de markt in het vervolg altijd buiten te organiseren en in januari en februari geen markt te houden.

Op de markt worden streekproducten verkocht; van ambachtelijk biologisch brood, tot worst en boerenkaas, eieren van boerenscharrelkippen, honing, mosterd, chutneys en kruiden, koolzaadolie en nog veel meer.

### 1 juni Dag van het kasteel: openingsdag 2020

Op 1 juni mochten we open voor publiek, dat deden we vanaf 13.00 uur. Heel kleine groepjes mensen kregen een rondleiding.

### Expositie Geurt Busser: Uit liefde

Vanaf de opening op 1 juni was de expositie van de werken van Geurt Busser te zien.

Uit Liefde is een ode aan de schoonheid van het Waddengebied in prachtige aquarellen. De rust, de ruimte en de weidsheid van de Waddenzee en het natuurlijke licht boven een open horizon zijn de steekwoorden die kenmerkend zijn voor de schilderijen van de waddenschilder Geurt Busser, waarmee hij landelijk en internationaal faam verwierf. Grote werken, geschilderd op zijn boot of vanuit de vrachtwagen. Naast de aquarellen maakt Geurt Busser ook kleine landschapjes in Oost Indische inkt; met enkele lijnen zet hij zo de Waddenzee of de



Noordpolder treffend neer. Tijdens de tentoonstelling werd ook een documentairefilm over de schilder getoond.

### Kamermuziek op Landgoed Verhildersum: Onder het oog van Edzard

De Stichting Hinszorgel en Landgoed Verhildersum boden op 25 juli een tweetal unieke concerten op de borg Verhildersum aan. Op de borg ging het vanwege ruimtegebrek in verband met Corona niet door, maar wel in Ons Schathoes. Dit in combinatie met thee of een diner in de Museumboerderij. De concerten werden gegeven door Tim Veldman (klavecimbel) en Ada Pérez (traverso). Samen vormen zij sinds 2012 een muzikaal duo.



Het eerste optreden in Coronatijd voor het duo Veldman en Pérez in Ons Schathoes.

### Workshop tekenen met Waddenschilder Geurt Busscher

Op 1, 2 en 3 augustus gaf Waddenschilder Geurt Busscher een workshop aan telkens 10 mensen. Eerst bekeken ze samen zijn expositie, daarna lunchten ze in Ons Schathoes en daarna begon de tekenles buiten. Diverse cursisten zijn ook nog met Geurt mee geweest naar Noordpolderzijl. We hadden eigenlijk 1 workshop gepland, maar door het grote animo werden het er drie, waarna de wachtlijst nog niet was weggewerkt. Kortom: een groot succes.



Geurt Busscher in actie op het Wad

## Graan zichten en hokken

Op 8 augustus konden mensen genieten van het op ouderwetse zichten en hokken van het land van verhildersum. De schoven gingen op de wagen en daarna in de dorsmachine. Er waren ook twee Groninger paarden aan het werk. Een prachtig schouwspel.



Graan hokken

## Vleermuisexcursies

In augustus organiseerden we in samenwerking met de Natuur en Milieufederatie Groningen vleermuisexcursies onder leiding van de Vleermuiswerkgroep Groningen. De excursies zijn ontwikkeld in het kader van het project *Vooruit naar het Verleden*. Eerst kijken de deelnemers de film over onze vleermuiskolonies, daarna gaan ze op pad om de vleermuizen op het borgterrein te spotten. Dit jaar liep het storm, dit was een van de weinige evenementen die konden doorgaan: drie dagen achter elkaar deden telkens 20 mensen mee. Vaker konden we het niet organiseren, dus een aantal gegadigden kwam niet aan de beurt.

## Verhildersum decor voor MG-oldtimers

Op 23 augustus heeft Verhildersum bezoek van vele leden van de MG-club die een rally houden op die dag. Natuurlijk hebben de bestuurders onderweg een versterking nodig die ze nuttigen in Ons Schathoes. Bij hoge uitzondering mogen de MG's voor de borg geparkeerd worden, want zeg nou zelf: een mooier decor voor deze prachtige oude auto's is er niet en menigeen wil daarvan wel een foto maken. Wij vroegen mensen hun foto te delen op Instagram.



MG autoclub doet Verhildersum aan voor versnaperingen in Ons Schathoes

## Amateurkunst tentoonstelling

De tentoonstelling waarmee we het seizoen afsluiten was ook dit jaar nog de amateurkunsttentoonstelling; geopend op 26 september. Het thema was 'Op reis'. Door de jaren heen is een vaste kern deelnemers ontstaan, ieder jaar aangevuld met nieuwe deelnemers. Omdat elk jaar het onderwerp verschilt, is tot het laatste moment onduidelijk hoe de expositie zal uitpakken. Dit zorgt ervoor dat deze tentoonstelling verrassend en boeiend is. Daarbij zijn de hand en het oog van de tentoonstellingsmakers onontbeerlijk!

Tijdens de openingsbijeenkomst zijn de kunstwerken besproken door Renate Martini, docent en kunstenaar.



Op reis: tentoonstelling amateurkunst.

## Oktobermaand kindermaand en maand van de geschiedenis

Tijdens Oktobermaand Kindermaand, de Rabo Museumkids week en de Maand van de Geschiedenis die daarmee samenvalt hadden kinderen t/m 12 jaar gratis toegang, onder begeleiding van een betalende volwassene. Dit jaar geen rondleidingen, wel kon – met ingang van het seizoen 2020 zelfs het hele jaar, ieder kind gratis op pad met een tablet waarop de speciale kinderrondleiding staat: Het Verhildersum Mysterie.

Bovendien is in oktober de ontdekkingstocht De schat van Van Starckenborgh gelanceerd, een tocht in de open lucht.

### **Kindervoorstelling: Het prinsesje met de ezelsoren**

In de boerderijschuur vond op zondag 18 oktober met inachtneming van alle beschermende coronamatregelen een komische poppentheatervoorstelling voor kinderen met basisschoolleeftijd plaats: Het prinsesje met de ezelsoren.

Acteurs Basz de Jonge en Sarah Schierbeek speelden zelf de poppen en werden ondersteund door ietwat gekke dieren uit het grote dierenbos. De voorstelling was – vanwege Corona – met 15 kinderen uitverkocht. Na afloop kregen alle kinderen een ijsje.

## Ploegdag: demonstratie van ploegen met paarden

Dit jaar is er op 3 oktober weer geploegd met publiek erbij, de grond en het weer lieten het toe. Vorig jaar was het te nat. Rond de jaren 50 nemen tractoren steeds meer het werk van de paarden over, zodat het tegenwoordig een bijzonderheid is om paarden op het veld aan het werk te zien. Daarom trekt de Ploegdag bij Verhildersum altijd bekijks.

## Speciale livestream lezing over de restauratie van Gratia door Marjan de Visser

Over het restauratieproces van het portret van Gratia, publiceerden we regelmatig een filmpje op onze website en organiseerden we samen met de Groninger archieven op zondag 18 oktober twee lezingen in het kader van de maand van de geschiedenis.

De lezing over de restauratie van Gratia en de ontdekking van de naam van de schilder werd via een livestream uitgezonden en opgenomen vanuit Ons Schathoes.

### De restauratie van het portret van Edzard

Daarna volgde een lezing, uitsluitend voor het aanwezige publiek, over de restauratie van het portret van Edzard. De lezingen werden gegeven door Marjan de Visser, die samen met Marya Albrecht aan de restauratie werkt.



Marjan de Visser tijdens de maande van de geschiedenis

### Winterwedstrijd voor kinderen

In de kerstvakantie hebben we een winterwedstrijd voor kinderen georganiseerd: bouw je eigen borg oftewel kasteel. Mia, Anno, Vera en Otto Zwerver uit Loppersum waren hiermee de grote winnaars. Een super enthousiast stel kinderen. Zij maakten samen een heel groot en bijzonder kasteel van lego. Er is zelfs een dino-lab in het kasteel! Ze zijn heel blij met de prijs: een waardebon voor 'De Schat van Van Starckenborgh', een geweldig leuke speurtocht over het landgoed van Verhildersum naar Waddenfun. "Iets met schatkaarten, vergrootglazen en geschiedenis... Kom maar op!" riepen de winnaars.



Het winnende kasteel, door Mia, Anno en Vera gebouwd van lego.

Kerstverlichting in de borg en boom op voorterrein.

In de periode rond Kerst waren de ramen van de borg verlicht met veilige kaarsen die werken op batterijen. Net echt. En elke dag schitterde de mooi verlichte echte kerstboom voor de brug naar de borg. Een plaatje.



Kaarslicht in de borg

## 5. Bezoekers 2020

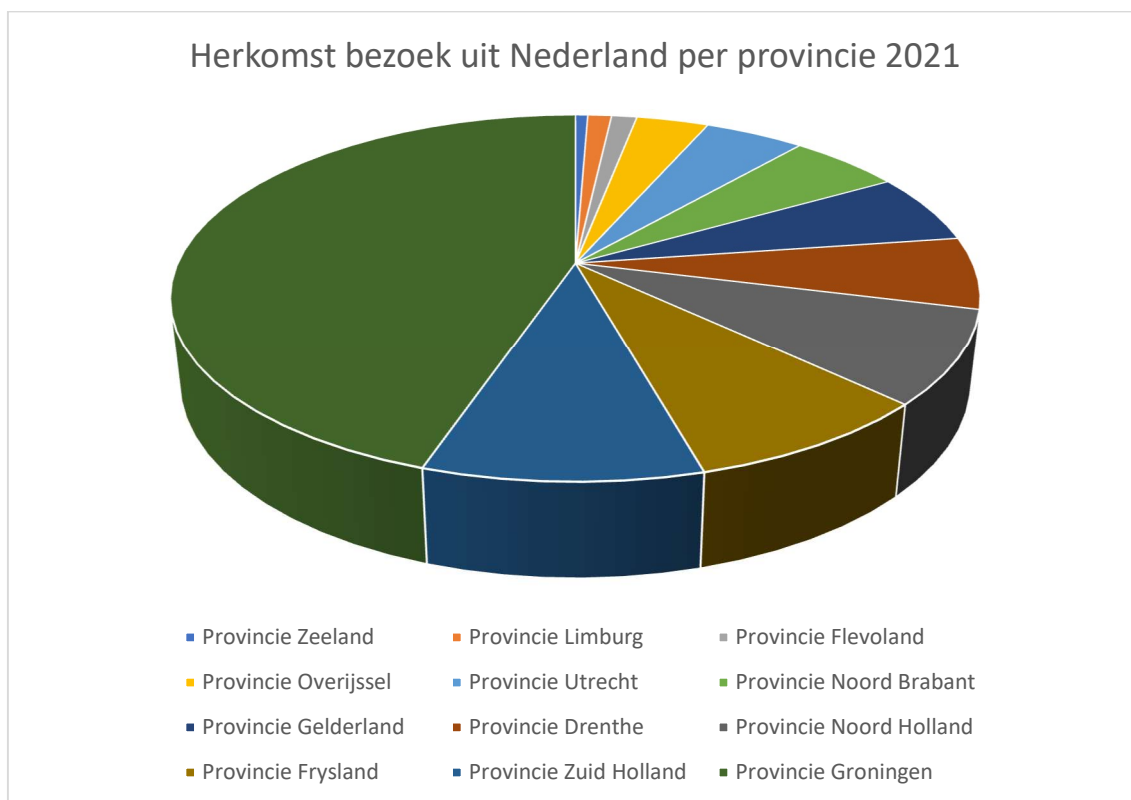
In 2020 telde Verhildersum 6740 betalende bezoekers (in 2019 nog 11.702), waarvan 208 kinderen tot 1 jaar en 183 jongeren tot 18 jaar (gratis en met korting).

Daarnaast bezochten 3006 personen de Streekmarkt en zo'n 7300 mensen bezochten de tuin. De tuin was populair tijdens de sluiting van het museum en ook daarna nog, we telden daar 2000 extra bezoekers ten opzichte van vorig jaar.

Totaal 17.046 bezoekers. Doordat het historisch festival dit jaar niet mocht plaatsvinden zijn er door dat ene ontbrekende topevenement zeker 3000 entreekaarten minder verkocht.

De herkomst van bezoekers uit Nederland kunnen we zien aan de hand van gasten die hun postcode doorgeven. Dat deden dit jaar 2719 mensen. De meeste mensen komen uit Groningen, Zuid Holland, Friesland, Noord Holland. Die volgorde is dus anders dan vorig jaar. Gelderland en Drenthe staan samen op plaats 5 en 6, Noord Brabant is gezakt naar plaats 7.

De ontwikkeling van de bezoekerscijfers sinds 2007 is te zien in bijlage 1. Bezoekersaantallen.



Herkomst bezoekers per provincie in 2020

## 6. Samenwerking in de regio

Ook in 2020 werkte het team van Verhildersum samen met mensen van andere musea, culturele- en natuurorganisaties:

### Samenwerking 6 Groninger Waddemusea

Op initiatief van Verhildersum heeft in december 2020 het eerste video-overleg plaatsgevonden tussen afgevaardigden van de zes musea in Noord-Groningen. De Menkemaborg in Uithuizen, Visserijmuseum in Zoutkamp, Museum Wierdenland in Ezinge, Openluchtmuseum het Hoogeland in Warffum en Kloostermuseum St. Bernardushof in Aduard en natuurlijk Landgoed Verhildersum in Leens zelf. Verhildersum stelde voor om deze musea in het vervolg samen te presenteren, omdat ze inhoudelijk gezien al met elkaar verbonden zijn en samen het complete verhaal van 3000 jaar bewoning van de Groninger Waddenkust vertellen. Van de aanleg van de woonheuvels - de wierden - en wat we daar vonden bij opgravingen, de kloosters uit de middeleeuwen, de rijkdom van de 18e eeuw, het leven van de adel, de boer en de landarbeider in de 19e eeuw, de ambachten en het dorpsleven tot de visserij die al die tijd belangrijk was. De zes museale collecties laten samen zien hoe mensen zich handhaafden en tot bloei kwamen op de vruchtbare kleigrond in het noorden van Groningen. Inzet is dat we door bundeling van onze marketingkracht beter het (inter)nationale publiek kunnen bereiken dat wordt aangetrokken door Unesco Wereld Erfgoed Waddenzee. Iedereen wil meedoen. In 2021 werken we verder uit hoe we onze marketing samen sterker kunnen maken. De eerste gezamenlijke advertentie is hiernaast te zien. Onze websites bevatten intussen allemaal een pagina waarop we aandacht schenken aan ons samenwerkingsverband en mensen uitnodigen ons allemaal te bezoeken. Daarmee stimuleren we dat bezoekers langer in het gebied blijven en hopen we allemaal extra bezoekers te ontvangen die zijn doorverwezen.



**Ontdek Het Hogeland!**

Zes musea vertellen samen de geschiedenis van de Groninger waddenkust en zijn bewoners. Laat je meenemen in de verhalen over dorpen en dijken, het leven met de zee, visserij, klei, wierden, boeren, monniken en borgen.

**MENKEMABORG**  
UITHUIZEN  
[www.menkemaborg.nl](http://www.menkemaborg.nl)

**VISSERIJMUSEUM**  
ZOUTKAMP  
[www.visserijmuseum.com](http://www.visserijmuseum.com)

**OPENLUCHTMUSEUM**  
HET HOOGELAND  
WARFFUM  
[www.hethoogeland.com](http://www.hethoogeland.com)

**MUSEUM WIERDENLAND**  
EZINGE  
[www.wierdenland.nl](http://www.wierdenland.nl)

**LANDGOED VERHILDERSUM**  
LEENS  
[www.verhildersum.nl](http://www.verhildersum.nl)

**KLOOSTERMUSEUM**  
ST. BERNARDUSHOF  
ADUARD  
[www.kloostermuseumaduard.nl](http://www.kloostermuseumaduard.nl)

Afbeelding hierboven: eerste gezamenlijke advertentie van de Groninger Waddemusea in het Museummagazine, uitgave Erfgoedpartners

### Vleermuisexcursies met Vleermuiswerkgroep en de Natuur en Milieufederatie Groningen

Jaarlijks organiseren we samen met de Vleermuiswerkgroep en de Natuur en Milieufederatie Groningen enkele excursies voor bezoekers die vleermuizen willen spotten op het landgoed.

## Onze spullen 2.0

De website [www.onze-spullen.nl](http://www.onze-spullen.nl) is in 2013 gemaakt binnen het project Onze Spullen 2.0. De website bevat bijzondere museumstukken uit de museale collecties van Landgoed Verhildersum Leens, Openluchtmuseum Het Hoogeland en Visserijmuseum Zoutkamp. Bij de museumstukken zijn verhalen verzameld van bewoners uit de regio, die in tekst of film worden getoond op de website bij de foto's van de spullen.

In 2019 is verder gewerkt aan de techniek van de website. De verzamelde data zijn samengevoegd met de objecten in Axiell Collections, een webbased programma dat toegang geeft tot Adlib. Zo voedt Axiell/Adlib straks de website. Het Prins Bernard Cultuurfonds maakt deze actie mogelijk. Door de koppeling kunnen we ook eenvoudig meer museumstukken tonen op de website. Door de Lockdown is de vrijwilliger die dit werk doet voor Verhildersum al een jaar lang niet op kantoor geweest, dus het werk ligt stil tot we weer bijeen kunnen komen. Er moeten nog wat technische zaken in onderling overleg worden opgelost en dan kunnen we weer vooruit.

## Stichting Hinszorgel Leens

Verhildersum werkt ook samen met de Stichting Hinszorgel Leens. De samenwerking ligt voor de hand omdat borgvrouwe Anna Habina Lewe - de weduwe van borgheer Edzard Jacob Tjarda van Starckenborgh - in 1733 het orgel in de Petruskerk te Leens liet bouwen.

Toen in het voorjaar bleek dat vooraf online reserveren nodig was voor alle evenementen heeft Verhildersum ook voor de concerten op het Hinszorgel in Leens via de website van Verhildersum de online kaartverkoop georganiseerd.

Bovendien zetten we ons Google Grants budget tevens in voor de promotie van de concerten.

We hebben samen bovendien een concert in Verhildersum georganiseerd dat een groot succes bleek. (zie Kamermuziek op Landgoed Verhildersum: Onder het oog van Edzard, blz. 25)

## Historische vereniging De Marne

De Vereniging Historische Kring De Marne huurt sinds 2018 archiefruimte in De Boerderij van Verhildersum. Dit jaar konden we geen gezamenlijke lezingen organiseren. Wel krijgt de vereniging volgend jaar een beter zichtbaar en bereikbaar onderkomen in de boerderij.

## Ontdekkingsroute Hogeland

We hebben samen met Openlucht Museum Het Hoogeland hard gewerkt aan de inhoud van 60 bijzondere informatiepunten op de fietsroute die we ontwikkelen in het kader van ons project *Vooruit naar het Verleden*, met steun van het Waddenfonds. Staatsbosbeheer is door ons betrokken bij de inhoud van de app, zodat de cultuurlandschappen die zij beheren ook aandacht krijgen.

**Afbeelding: De Schatkaart van het Waddenland wordt in het voorjaar van 2021 gelanceerd.**





## Deelname aan fiets- en wandelroutes

Verhildersum werkt als bijzondere bezienswaardigheid natuurlijk ook mee aan routes die andere organisaties ontwikkelen. De Wierdenroute 'Welkom op de Wierde' waaraan Verhildersum meewerkte is in 2020 gelanceerd. Helaas ging de fiets driedaagse die georganiseerd was als promotiecampagne niet door vanwege Corona.

## Samenwerking alle borgen en musea in Groningen

Minimaal 2 keer per jaar is er overleg tussen de directies van alle borgen en tussen de directies van alle musea in Groningen. Hier wisselen we kennis en ervaring uit over bijvoorbeeld aanvraag van subsidies, de exposities die we voorbereiden, maatschappelijke en politieke ontwikkelingen die invloed hebben op ons werk.

## 7. Ondersteunende activiteiten

Wat gebeurde en nog meer op Verhildersum in 2020?

### Museumwinkel

De museumwinkel biedt de gelegenheid om een tastbare herinnering aan Landgoed Verhildersum Leens mee naar huis te nemen. Het assortiment is gericht op het Landgoed. De opbrengst vormt een bijdrage voor de exploitatie van het landgoed.

### Het informeren van bezoekers

De bezoekers ontvangen aan de balie, in de borg en in de museumboerderij alsook in het Schathoes persoonlijke informatie over het landgoed. Daarnaast krijgen ze bij aankomst een plattegrond als stimulans om het hele landgoed te bekijken.

Daarnaast zijn er – ook bij de exposities – kijkbegeleidingen beschikbaar op papier en videoschermen. Papieren versies zijn ook in het Engels en Duits beschikbaar.

Er is online informatie beschikbaar die vooraf, tijdens en na afloop van een bezoek bekeken kan worden, via onze website en via de IZI-travel app.

In 2020 zijn voorbereidingen getroffen voor een nieuwe app Verhildersum to Go, waarin ook filmpjes worden opgenomen. Het is de bedoeling dat deze app ook Engelse en Duitse vertalingen biedt, althans in de tekst. Bij de filmpjes zal dat niet gaan.

In de museumwinkel en in de Boerderij is ook informatie beschikbaar over andere toeristische attracties in de regio.

### Scholen en cultuureducatie

Doordat scholen grotendeels gesloten waren en groepen niet toegestaan wegens Corona, hebben er geen speciale rondleidingen voor kinderen plaatsgevonden.

Normaal gesproken brengen verschillende basisscholen een bezoek aan Verhildersum. De meeste scholen komen in het kader van Marie. 'Marie, dienstmeisje op Verhildersum', is een project voor kinderen van groep 3 en 4 in het basisonderwijs. Het doel van dit erfgoedproject, onderdeel van 'Tante van de Tijd, Erfgoedschatten van de Marne', is om de kinderen besef bij te brengen over de begrippen 'vroeger en nu; rijk en arm'.

### Exploitatie Restaurant Ons Schathoes

Verhildersum exploiteert sinds 2019 het Restaurant Ons Schathoes ook in eigen beheer.

De opbrengst van Ons Schathoes moet bijdragen aan de exploitatie van het landgoed.

In 2020 was de leiding in handen van Ronald Plandsoen die prima werk heeft verricht, de bezoekers waren lovend over het aanbod en de dienstverlening. Helaas mochten we geen groepen ontvangen, gingen we pas in juni op en moesten we in oktober weer sluiten, waardoor de exploitatie verliesgevend was.

## 8. Communicatie en PR

Landgoed Verhildersum heeft in 2020 de communicatie extra kracht bijgezet met alle middelen die ter beschikking staan.

De doelgroepen waarop we ons richten zijn:

- Basisscholen, lager en middelbaar beroepsonderwijs (cultuureducatie, leerervaring);
- Gezinnen met kinderen;
- Volwassenen in heel Nederland en in het bijzonder in de regio;
- Toeristen die Engels of Duits spreken en lezen (online werving);
- Toeristen uit China ( Chinese webpagina's).

En natuurlijk onze stakeholders zoals:

- Vrienden van Verhildersum (bijna 900 donateurs);
- Onze vrijwilligers (220);
- Abonnees van onze Nieuwsbrief (1380).

### Drukwerk

Online-communicatie vormt de pijler waarop we drijven: onze website en sociale media.

Het drukwerk dat we uitgeven beperkt zich tot het hoogst noodzakelijke:

Posters en flyers voor de exposities en de Streekmarkt

De verspreiding van het promotiemateriaal is goed gestroomlijnd; folders, flyers en affiches werden en worden elk seizoen verspreid onder campings, hotels en andere accommodaties.

### Algemene brochure Verhildersum

Onze algemene brochure met informatie over het landgoed en de evenementenkalender werd verspreid over alle grote vakantieparken in Noord-Nederland en is gestuurd naar vele B&B 's, parken en attracties in Groningen, Friesland, Drenthe en de kop van Overijssel.

### Website

Wij hebben doorgewerkt aan de vertaling van de website. Vooral algemene informatie is nu ook beschikbaar in Duits en Engels. Basisinformatie en de film van de bouwhistorie van de borg zijn eveneens vertaald in het Chinees. Wij willen daarmee Chinese toeristen uit Amsterdam en Giethoorn interesseren die Googelen naar wat er in Nederland nog meer te beleven is. De menuknoppen voorzien van Chinese tekens is nog een technische uitdaging.

### **Explosieve stijging aantal websitebezoeken**

In 2020 is het bezoek aan onze website explosief gestegen van 37.119 sessies in 2019 naar 91.236 sessies in 2020. De verklaring daarvoor is meerledig:

- We adverteren online met subsidie van Google. Via onze advertenties kregen we 27.000 websitesessies.
- We zijn als een van de eerste musea in Nederland, misschien wel als eerste museum, direct met de aankondiging van de sluiting door Corona online open gegaan met de première van onze nieuwe film "Verhildersum. Het verhaal van een borg." De museumjaarkaart en diverse

media hebben daaraan aandacht besteed. Deze film is in 2020 7500 keer bekeken, in april telden we alleen al 23.000 websitebezoeken. Daarna hebben we wekelijks een nieuwe film gemaakt en die gepromoot via alle mogelijke media om de aandacht vast te houden. De tweede film, het grootste familieportret van Nederland is 3875 keer bekeken. Alle zelfgemaakte filmpjes samen trokken ook 7000 bezoekers, samen dus bijna 15.000.

- Inzet van onze sociale mediakanalen zorgt voor 1 % stijging per jaar sinds 2018.

## Google Grants

We hebben ook in 2020 bij Google subsidie aangevraagd en gekregen om intensief te kunnen adverteren. Sinds juni 2019 besteden we op die manier 10.000 dollar per maand aan gratis budget. De advertenties worden gemaakt en beheerd door een professioneel bureau. Dat kost ons wel €3000,- per jaar, maar betaalt zich terug in sterkere PR voor onszelf en andere initiatieven die op onze website aandacht krijgen; zoals fietsroutes in de omgeving, verblijfsaccommodaties in de regio, concerten op het Hinszorgel in Leens en ons samenwerkingsverband met de Groninger Waddenseum.

Verhildersum maakt zo met concrete acties duidelijk dat het belangrijk is om met elkaar gasten langer te vermaken in deze regio.

## Digitale nieuwsbrief

Minimaal 1x per maand, tijdens het openingsseizoen eens per 14 dagen, verspreiden we een digitale nieuwsbrief. Het aantal abonnees was 829 in 2019 en dat is in 2020 gestegen naar 1380. De Vrienden van Verhildersum ontvangen nu ook de nieuwsbrief. Hierin kondigen we evenementen aan, doen we verslag van activiteiten en we besteden aandacht aan het werk van onze vrijwilligers. Vaste nieuwe rubriek is de vrijwilliger van de maand, met een foto en interview.

## Vriendenbulletin

In 2020 hebben we het gedrukte Vriendenbulletin niet uitgebracht. Toen het naar de drukker zou gaan bleek de informatie achterhaald door Corona. Vanaf nu ontvangen ook de Vrienden een digitale nieuwsbrief. De enkele mensen die geen mail hebben ontvangen twee of drie keer per jaar een geprinte samenvatting van het nieuws uit de afgelopen periode.

## Sociale media

Inzet van sociale media zoals Facebook, Instagram, Twitter en LinkedIn zijn bijzonder belangrijk voor Verhildersum. Deze sociale media worden niet alleen ingezet om bezoekers te trekken of bezoek aan onze website te genereren. Wij zetten deze platforms ook in om een dialoog met de bezoekers aan te gaan en hen te tippen over de verschillende evenementen op Verhildersum.

## Bewegwijzering

De bewegwijzering naar het Landgoed is sinds 2018 uitgebreid en deze werkt goed en blijft zo. De bewegwijzering staat op de belangrijkste aanrijroutes:

- Op de N361 bij de rotonde net buiten Winsum (Ranum);
- op de N355 bij de afslag naar Aduard;
- vanuit Zoutkamp is er verwijzing naar het Landgoed;
- dichterbij op de N361 bij de afslag Leens na Wehe Den Hoorn vanuit de richting Winsum en vanuit de richting Lauwersoog.

## Persberichten

Free publicity verwerven is iets waarop Verhildersum continu inzet door voor evenementen en rondom bijzondere gebeurtenissen persberichten te versturen.

Hierdoor is het museum veelvuldig in de media verschenen met foto's en artikelen over tentoonstellingen, activiteiten en evenementen.

## Advertenties

Verhildersum adverteert regelmatig en doelgroepgericht om exposities en activiteiten onder de aandacht te brengen. Zo zijn we regelmatig met een advertentie te zien in Dasjagoud, de Ommelander Courant, Westerkwartier en Noorderkrant, in BLAD en Noorderland. Ieder jaar wordt een advertentie en informatie geplaatst in Museummagazine (een uitgave van Erfgoedpartners), in het Waddenland magazine, in uitgaves van Marketing Groningen, in diverse recreatiebladen in Noord Nederland en op de website van Van Plan.

## 9. Personeel en Organisatie

Landgoed Verhildersum heeft in 2020 een stafteam met 2,7 fte:

1 fte beheerder

0,58 fte communicatie, winkel en collectiebeheer

0,44 fte administratie en coördinatie vrijwilligers

0,66 fte directie

Een relatief kleine professionele staf die alle voorkomende werkzaamheden op het landgoed moet behappen met hulp van vrijwilligers. Dit betekent dat de organisatie kwetsbaar is en de mogelijkheden om naast een groot en veel extra werk vergend project als 'Vooruit naar het Verleden' nieuwe initiatieven te ontwikkelen beperkt is. Ontwikkelingen die plotseling aanpassingen vergen, zoals Corona, hebben een grote impact op het kleine team. De nieuwe directeur die begon in 2019, heeft van meet af aan sterk ingezet op professionalisering van de organisatie en het efficiënter maken van werkprocessen.

### **Boekhouding gedigitaliseerd**

In 2020 is de boekhouding bij een ander kantoor ondergebracht en gedigitaliseerd.

De Stichting Groninger Kerken biedt na 1 april van dit jaar alleen nog de ICT-ondersteuning.

### **Snel internet**

Bijzonder fijn is dat dit Verhildersum rond de zomer is aangesloten op het glasvezel netwerk en daarmee eindelijk voorzien is van snel internet.

## Vrijwilligers

Zo'n 120 vrijwilligers zorgden er in de openingsperiode voor dat Landgoed Verhildersum open is voor publiek. Daarnaast zijn er vrijwilligers die onderhoudswerk verrichten, de textielcollectie beheren, de administratie voor de Vrienden (donateurs) doen en zorgen voor de koeien, de collectie digitaliseren en fotograferen, ga zo maar door. Kortom, vrijwilligers zijn onmisbaar en zij weten zich ook gewaardeerd bij Verhildersum.

### Corona: veel impact op vrijwilligers

Bij Verhildersum zijn ook vrijwilligers actief van 60 jaar en ouder. Omdat zij behoren tot de risicogroep waarbij Corona ernstige gevolgen kan hebben, is besloten dat alle vrijwilligers tot 70 jaar zelf mochten kiezen of ze wilden werken. De 70 plussers zijn bewust niet ingezet, tot verdriet van enkelen die dat wel graag wilden.

Dit had als praktisch gevolg dat we extra vrijwilligers hebben aangetrokken om de voor de openstelling van alle panden noodzakelijke bezetting rond te krijgen.

Omdat evenementen niet mochten doorgaan was er ook een groep van wel 100 vrijwilligers die dit jaar helemaal niet zijn ingezet. Denk aan de parkeerwachters en mensen die het Historisch festival mogelijk maken.

De impact op de vrijwilligers die niet konden komen was groot. De mensen misten hun activiteiten en het contact met de bezoekers. We weten dat vrijwilligerswerk doen bijdraagt aan de kwaliteit van leven van de mensen. Dit jaar bleek dat eens te meer. Sommige mensen hadden echt last van eenzaamheid. In de kersttijd hebben we een actie op touw gezet waarbij vrijwilligers die alleen zouden zijn met elkaar in contact zijn gebracht via de directeur.

De staf voert meer of minder intensief overleg met de verschillende werkgroepen, in elk geval aan het begin en eind van het seizoen. Waar nodig worden trainingen aangeboden. Het directe overleg met de vrijwilligers draagt in belangrijke mate bij aan optimalisering van de bezoekerstevredenheid, aan een plezierig en transparant werkklimaat voor de vrijwilligers en aan een goede verhouding tussen vrijwilligers en betaalde krachten van het museum.

Aan het begin van het seizoen wordt altijd een plenaire bijeenkomst gehouden voor alle vrijwilligers. Dat konden we dit jaar niet doen. Ook de stamppotmaaltijd aan het eind van het seizoen ging niet door. We hebben alle vrijwilligers een brief gestuurd dat ze dit jaar helaas zelf stamppot moesten maken en daarbij - gezien de aandacht voor beschermende maatregelen dit jaar - een schort gevoegd. Citaat uit de brief:

**“Dankjewel voor jouw inzet voor Verhildersum in 2020. Dank zij jou hadden wij het ‘Goud VEUR MEKOAR dit joar’. En ik hoop dat we er volgend jaar ook weer VEUR MEKOAR zijn. In goede gezondheid! “ Rechts het schort.**



## De mensen van Werkplein Ability

De directeur heeft het nodige lobbywerk verricht om te bereiken dat de mannen van Werkplein Ability die de tuin al jarenlang met hart en ziel in topconditie houden bij verhildersum mogen blijven werken. Door veranderende wetgeving rond werkvoorziening zouden de mensen alleen nog voor de gemeente zelf mogen werken. Verhildersum waardeert de inzet van de mannen bijzonder, en biedt een veilige werkomgeving. Bovendien zijn de tuinlieden in staat vrijwel zelfstandig hun werk te doen, mede door de jarenlange ervaring die ze hier hebben. Het zou voor de mannen dramatisch zijn als ze ineens elders moeten werken. Het is gelukt, de tuinlieden mogen in elk geval ook in 2021 hier blijven werken. Er is een alternatief plan bedacht voor het geval dit in 2022 niet lukt. Verhildersum wil voor het onderhoud van het buitengebied gaan samenwerken met Landschapsbeheer Groningen dat bereid is eventueel de mensen van Werkplein Ability over te nemen.



**Henk met de bladblazer in actie op de borgclip. Foto Caroline Penris.**

## Personeel

Verhildersum heeft een organisatiestructuur met een zakelijk manager aan het hoofd van de organisatie. De achterliggende gedachte hierbij is, dat de Stichting een brede ingewikkelde structuur heeft, met personeel en vrijwilligers in veel verschillende disciplines. Een goede zakelijke leiding is hiervoor noodzakelijk. Een gezonde bedrijfsvoering is de kurk waarop het historisch erfgoed drijft. De huidige directeur zet in op het professionaliseren van de organisatie. Doel is efficiënter te werken, taakverdeling en verantwoordelijkheden te verhelderen, kosten te besparen waar mogelijk.

De nieuwe aanpak vergde veel van het aanpassingsvermogen van de drie stafmedewerkers, waarvan er twee meer dan 30 jaar via de Federatie Monumentenorganisaties Groningen (FMOG) bij Verhildersum werken. Voeg daarbij het Coronavirus dat zijn intrede deed, waardoor we aanvankelijk niet open konden, filmpjes gingen maken om online open te gaan en later preventiemaatregelen tegen besmetting hebben doorgevoerd. De medewerker communicatie en collectiebeheer heeft sinds april 2020 niet meer gewerkt. De beheerder was regelmatig ziek en uiteindelijk genoodzaakt begin augustus helemaal te stoppen met werken. Eind december ging hij met pensioen; welverdiend en met dank voor zijn inzet en grote betrokkenheid.

Het ziekteverzuim bij mensen in dienst van FMOG was 52 %, bij medewerkers Verhildersum was het verzuim 0 %; gemiddeld over het totaal 33%. In de zomer is voor 1 dag per week tijdelijke vervanging op het gebied van communicatie aangetrokken: Caroline Penris. Er is een nieuwe beheerder geworven en gevonden: Ronny Sauselé-Bakker. Hij trad op 1 oktober aan en maakte een vliegende start. De toestroom van nieuwe energie doet de teamspirit veel goed. Het was dus wel een zwaar jaar voor degenen die doorwerkten, maar er is desalniettemin veel bereikt.



Hans Kosmeier nam na 32 jaar afscheid van Verhildersum

## Vrienden van Verhildersum

Landgoed Verhildersum Leens kent een eigen vriendenvereniging, oftewel een kring van donateurs. De Vrienden steunen Verhildersum met hun financiële bijdragen en met kennis en netwerken. De gebruikelijke twee vergaderingen per jaar met een leuk inhoudelijk element konden allebei niet doorgaan. (zie ook Vriendenbulletin, blz. 36)

## Bestuur Stichting Landgoed Verhildersum

Museum Landgoed Verhildersum heeft de volgende bestuursstructuur. Aan het hoofd staat een bestuur dat statutair voor het merendeel bestaat uit leden voorgedragen door de Vrienden van de Borg Verhildersum. Bestuursleden worden voor een periode van 4 jaar benoemd en kunnen eenmaal worden herbenoemd voor eenzelfde periode. Het bestuur bestuurt op hoofdlijnen, de dagelijkse leiding berust bij de directeur. Het bestuur vergadert regelmatig samen met de directeur.

De betrokkenheid van alle bestuursleden is groot. Omdat er zoveel werk te doen is, ook nieuw beleid moet worden uitgezet, hebben de bestuurders dit jaar allemaal een of meer



portefeuilles aanvaard. Op ieder terrein doen de bestuurders dus ook beleidsvoorbereidend werk samen met de directeur. Hans de Vries heeft zich dit jaar extra ingespannen om een oplossing te vinden voor de impasse inzake de plaatsing van het beeld Ether door Eddy Roos.

Het bestuur bestond eind 2020 uit de volgende personen:

Voorzitter Albert Rodenboog, secretaris Rosalinde Hoorweg, penningmeester Jewan de Goede.  
Leden: Herman Hegge en Hans de Vries.

## Governance Code Cultuur

Landgoed Verhildersum wordt geëxploiteerd door de Stichting Landgoed Verhildersum. De 9 principes goed bestuur en toezicht in de cultuursector uit de Governance Code Cultuur, editie 2014, worden door de Stichting toegepast. De stichting wordt bestuurd op basis van het zogenoemde bestuursmodel. De directeur is verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken binnen het museum en het bestuur houdt toezicht op de uitvoering van het vastgestelde algemeen financiële beleid. De stichting onderschrijft de principes en bepaalt de scheiding van taken en verantwoordelijkheden tussen bestuur en directeur.

Het bestuur evalueert jaarlijks in hoeverre de stichting 'voldoet' aan de Governance Code Cultuur. Het bestuur keurt de begroting en de jaarrekening goed en ziet toe op de wijze waarop de directeur gestalte geeft aan de doelstellingen van het museum.

## Code Culturele diversiteit

Bestuur en directie van Landgoed Verhildersum streven diversiteit na in de groep medewerkers en vrijwilligers. We bieden werk en vrijwilligerswerk aan mensen van alle leeftijden en sociale klassen, al dan niet van origine afkomstig uit Nederland.

De visie hierop is vastgelegd in onze jaar- en beleidsplannen: we willen nadrukkelijk kansen bieden aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en aan mensen afkomstig uit andere landen de mogelijkheid bieden om hier ervaring op te doen en te (re)integreren of in te burgeren.

Onze tentoonstellingen en expositie, speciale activiteiten voor kinderen zijn gericht op iedereen, ook mensen met een andere etnische achtergrond. Op het Hogeland in Groningen is die doelgroep vrij klein, zodat het weinig effect heeft hiervoor speciale activiteiten te organiseren.

We hanteren bewust inclusief beleid op alle vlakken: van de inhoud van onze activiteiten tot de toegankelijkheid van het terrein. Museum Landgoed Verhildersum is er voor iedereen, jong en oud, welke etnische achtergrond dan ook, goed en minder goed ter been, rijk of arm.

## Fair Practice Code

Het bestuur en de directie van Verhildersum streven een duurzame, eerlijke en transparante samenwerking na met kunstenaars en andere creatieve opdrachtnemers en samenwerkingspartners. We hanteren de uitgangspunten voor verantwoord marktgedrag en kritische reflectie. Het bestuur reflecteert jaarlijks op de uitgangspunten van deze en de andere codes.

Het toepassen van deze code heeft ertoe geleid het dienstverband van de directeur in 2019 uit te breiden van 12 uur naar 24 uur per week. In werkelijkheid vergt het leiden van het landgoed eerder een full time dienstverband, maar de exploitatie van het landgoed biedt geen ruimte voor hogere loonkosten. Het streven is dat na de professionaliseringsslag de directietaken geen volledige werkweek meer vergen.

## 10. Financiën 2020

Over het verslagjaar is besloten om de jaarrekening beter te laten aansluiten met richtlijnen voor jaarverslaggeving die passend zijn voor onze Stichting. De aanpassing betekent dat alle transacties via de exploitatie lopen. Dat wijkt af van wat we gewend waren maar past beter bij de verantwoording van andere ANBI instellingen. Bijvoorbeeld alle baten lopen via de exploitatie, ook al gebruiken we dat voor bijvoorbeeld investeringen in de keuken van het Schathoes.

Het jaarresultaat 2020 laat een saldo zien van €4.930,- waar we een negatief saldo van €10.499,- hadden begroot. De kanttekening is echter dat de Stichting uit eigen middelen €47.183,- moet bijspringen omdat een groot deel van het saldo nog besteed moet worden aan specifieke doelen.

Ten aanzien van de begroting 2020 zijn een aantal afwijkingen die hieronder worden verklaard.

### Inkomsten

#### **Subsidies**

Er is €35.000,- meer structurele subsidie ontvangen dan begroot. Indiening van een bezwaarschrift bij de gemeente Het Hogeland tegen de toegekende jaarlijkse subsidie van €36.000,- heeft ertoe geleid dat de jaarlijks bijdrage is verhoogd naar €60.000,-. Ook mochten we €15.000,- voor de Melgers expositie van de provincie Groningen ontvangen. Het geld wordt volgend jaar gebruikt. Ook mochten we vanuit Corona compensatieregelingen €4.000,- ontvangen. De omzetzaling bleek vanwege de verschillende extra bijdragen voldoende opgevangen om geen gebruik te hoeven maken van de NOW 1 en 2 regeling.

#### **Baten van andere organisaties**

Ook dit jaar mochten we gelden ontvangen van Stichting Fondsen Verhildersum. Van het Mondriaanfonds ontvingen we een extra subsidie van €15.000,- om het verlies vanwege Corona te beperken.

Hiernaast hebben we €10.000,- ontvangen van een anonieme geveer. Deze bijdrage is gereserveerd voor onderhoud of expositie van de Collectie Groningen. Van de Vereniging Rembrandt hebben we een bijdrage van € 8.000,- ontvangen voor het portret Gratia. Voor de eerder genoemde expositie Melgers mochten we van Stichting Lieuwe Stienstra Fonds € 5.000 ontvangen.

#### **Baten als tegenprestatie**

Het aantal bezoekers was dit jaar door Corona veel lager dan verwacht en de inkomsten uit entree zijn derhalve ook lager. Alleen al doordat er geen Historisch festival is georganiseerd missen we zo'n €20.000,- aan entreegeld, los van gemiste omzet voor de horeca. Met ingang van 2020 is wel de vergoeding van de Museumjaarkaart verhoogd. De balieverkoop bleef om genoemde reden ook achter.

Het restaurant Ons Schathoes leed vorig jaar verlies en zou dit jaar op nul zijn uitgekomen, ware het niet dat we een medewerker moesten doorbetalen tijdens de lockdown. Voor

vergoeding van loonkosten via de NOW-regeling kwamen we niet in aanmerking, omdat we in 2019 pas op 1 juni de zaak openden in eigen beheer.

Bovendien kwamen we erachter dat in 2019 geen pensioenafdracht heeft plaatsgevonden aan Pensioenfonds Horeca, omdat de belastingdienst ons niet zoals gebruikelijk automatisch had aangemeld, omdat de loonheffing volgens de Belastingdienst valt onder de code van musea. We hebben ons nu vrijwillig aangemeld bij het Pensioenfonds Horeca, zijn geaccepteerd en hebben met terugwerkende kracht de bijdragen vereffend.

### **Overige baten**

Onder overige baten zijn projectbaten opgenomen. Over het verslagjaar is geïnvesteerd in de keuken van het Schathoes. De fondsen zijn ontvangen van Stichting Fondsen Verhildersum (€ 30.000,-), Vereniging Vrienden Borg Verhildersum dankzij een schenking van de Clevering-Meijer Stichting (€ 25.000,-) en provincie Groningen (€ 10.000,-).

Vanwege Corona zijn andere doelstellingen niet uitgevoerd en geen fondsen ontvangen.

## **Kosten**

### **Instandhouding Borg Verhildersum**

De energiekosten zijn hoger dan verwacht, doordat we nu ook de aansluiting van Ons Schathoes voor eigen rekening nemen. En de huisvestingskosten algemeen zijn hoger doordat de verzekeringen flink in prijs zijn gestegen. Een vrijwilliger heeft op verzoek van de directeur de hele verzekeringsportefeuille doorgelicht en dat heel nauwgezet gedaan. Op basis van de analyse zijn 3 offertes aangevraagd. In 2021 stapt Verhildersum over naar verzekeraar Donatus, waardoor er op jaarbasis naar verwachting €10.000,- bespaard wordt.

Er is dit jaar bewust alleen het hoogst noodzakelijke onderhoud uitgevoerd aan gebouwen, in afwachting van de aanvraag van nieuwe SIM-subsidie. De aanvraag daarvoor is in 2020 gedaan en gaat 2021 weer in. Bovendien hadden we al onze tijd nodig voor uitvoering van het project *Vooruit naar het Verleden*.

### **Expositie en activiteiten**

Hier hebben we €40.000,- niet uitgegeven doordat de tentoonstelling van Geurt Busser geen kosten met zich meebracht, er geen historisch festival en geen textieldagen zijn georganiseerd. Doordat de vrijwilligerswerkgroepen grotendeels niet actief waren, zijn ook daar geen kosten gemaakt.

### **Landerijen**

De kosten voor onderhoud van de landerijen zijn iets hoger, onder andere door stormschade aan bomen op de oprijlaan. Een boom moest worden omgezaagd en verwijderd.

### **Personeelskosten**

De personeelskosten zijn iets lager dan gepland, onder meer door ziektegelduitkering. We hebben dit opgevangen met vrijwilligers en externen waardoor de overige kosten toenamen.

### **Organisatiekosten**

De organisatiekosten zijn verder hoger doordat de aansluiting op snel internet onverwachte investeringen in het ICT-en beveiligingsnetwerk noodzakelijk maakte.

De kosten voor de uitvoering van de boekhouding waren hoger vanwege de overstap naar een nieuw administratiekantoor. De inrichting van het nieuwe digitale systeem AFAS en de kosten voor de overdracht van SOGK naar de nieuwe boekhouder brachten eenmalig hogere kosten met zich mee.

## Tot slot

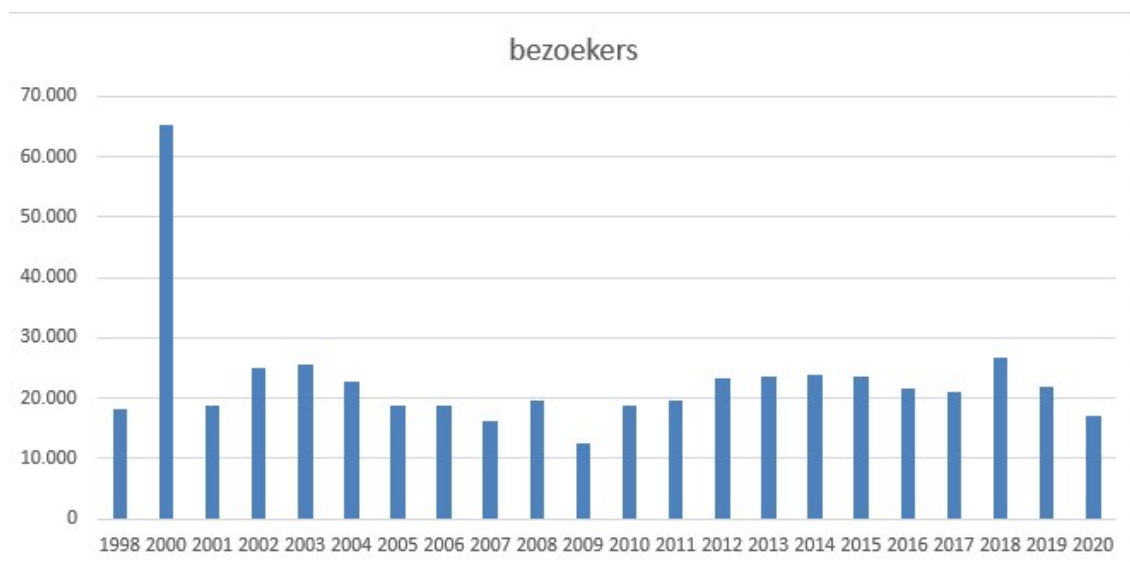
Dat het exploitatieresultaat van Museum Landgoed verhildersum nu 2 jaar achter elkaar negatief is trekt een sterke wissel op het eigen vermogen dat daarmee negatief is geworden. Belangrijkste oorzaak van het negatieve resultaat is dat het afgelopen decennium door de overheden sterk is bezuinigd op de cultuursubsidies. Verhildersum heeft ondanks dat geïnvesteerd in professionalisering van de organisatie en in de toepassing van de Fair Practice Code, waardoor per saldo de personeelskosten stegen.

De begrotingen voor de exploitatie van het Landgoed zijn vanaf 2021 weer sluitend. Deels omdat zowel de gemeente Het Hogeland als de provincie Groningen de structurele subsidie verhogen. Daarnaast dalen de personeelskosten door wijzigingen in het personeelsbestand, waardoor ruimte ontstaat voor andere oplossingen en herschikking van taken. Ook weten we de kosten in de hand te houden door onder ander het verzekeringspakket over te sluiten en de ICT anders te organiseren. We gaan onze documenten opslaan in de cloud waarmee kosten voor onderhoud van eigen servers straks vervallen.

Daarnaast zetten we in op bijzondere exposities en aantrekkelijke evenementen om daarmee extra inkomsten uit entree te genereren.

## Bijlage 1 – Bezoekersaantallen sinds 1998

Onderstaande tabel toont de ontwikkeling van het totaal aantal bezoekers sinds 1998. Er zijn twee duidelijke pieken te zien, in 2000 was de Ede Staal expositie met ruim 60.000 bezoekers. De piek is 2018 is veroorzaakt door de expositie van De Ploeg: Kleurendrift. Het jaar 2020 laat vanwege de lock down in verband met Corona een duidelijke daling zien.



## Bijlage 2 - Websitebezoek 2020

In 2020 is het bezoek aan onze website explosief gestegen van 37.119 sessies in 2019 naar 91.236 sessies in 2020. De verklaring daarvoor is meerledig:

- We adverteren online met subsidie van Google. Via onze advertenties kregen we 27.000 websitesessies.
- We zijn als een van de eerste musea in Nederland, misschien wel als eerste museum, direct met de aankondiging van de sluiting door Corona online open gegaan met de première van onze nieuwe film "Verhildersum. Het verhaal van een borg." De museumjaarkaart en diverse media hebben daaraan aandacht besteed. Deze film is in 2020 7500 keer bekeken, in april telden we alleen al 23.000 websitebezoeken. Daarna hebben we wekelijks een nieuwe film gemaakt en die gepromoot via alle mogelijke media om de aandacht vast te houden. De tweede film, het grootste familieportret van Nederland is 3875 keer bekeken. Alle zelfgemaakte filmpjes samen trokken ook 7000 bezoekers, samen dus bijna 15.000.
- Inzet van onze sociale mediakanalen zorgt voor 1 % stijging per jaar sinds 2018.

### Totaal bezoek website 2020 en vergelijking vorige jaren

website bezoek	2020	2019	2018
sessies	91.236	37.119	40.789
aantal bezoekers	71.834	27.645	30.654
nieuwe bezoekers	70.520	27.779	30.507
herhaalbezoek	19.402	9.474	10.135
% herhaalbezoek op de site	27%	25,52	24,85

### Herkomst van bezoek 2020 vergelijking vorige jaren

	2020		2019		2018	
	sessies	%	sessies	%	sessies	%
<b>Herkomst</b>				%		
direct	31.506	34,53	9.326	25,12	13.981	34,28
advertentie (start juni 2019)	27.003	29,6	2.460	6,63		
organisch	23.335	25,58	22.346	60,2	22.859	56,04
verwijzing	4848	5,3	1.873	5,05	3.285	8,05
sociale media	3498	3,83	1.102	2,97	663	1,63
e-mail (nieuwsbrief)	964	1,06				
anders	82	0,09	12	0,03	1	0
	<b>91.236</b>		<b>37.119</b>		<b>40.789</b>	

In juni van 2019 jaar zijn we gestart met een Google Ads campagne; we adverteren sindsdien met een budget van 10.000 dollar per maand (120.000 per jaar), gesponsord door Google. In 2020 hebben de advertenties voor 27.000 bezoeken gezorgd; een spectaculaire verhoging niet alleen omdat we nu het hele jaar hebben geadverteerd. Door het succes hiervan daalt het organisch zoekresultaat, men ziet eerst de advertenties en dan de organische resultaten; Google zet advertenties zelf bovenaan, want krijgt betaald per klik.

De belangrijkste verwijzers zijn:

- E-museumkaart.nl : 301 (en 140 via museumkaart.nl) , vanwege een artikel over onze online opening in hun nieuwsbrief en op hun website.
- Hinszorgelleens.nl: 429. Dit komt doordat we sinds juni 2020 online reserveringen verzorgen voor concerten georganiseerd door de Stichting Hinszorgel Leens. Dit was noodzakelijk vanwege Coronaregels.
- Visit groningen.nl: 204
- Groningerborgenpad: 110
- Streekproductenmarktengroningen.nl: 110

## Spreiding

Zie de piek in april vanwege onze online opening die met veel media-aandacht gepaard ging.



## Bijlage 3 – Aanvragen extra subsidie

In 2020 is buiten de gebruikelijke subsidieaanvragen bij gemeente en provincie subsidie verworven voor de restauratie van het portret van Gratia Susanna Clant van Schelkema Nijenstein (1630-1690), de moeder van Edzard Jacob. Zijn portret stond na aankoop en restauratie in 2019 centraal in de tentoonstelling in het Koetshuis.

- Vereniging Rembrandt - max €18.152,00 – toegekend begin 2020.
- Nog te financieren: max €6000,- – gerealiseerd in het voorjaar van 2020 via crowdfunding en de bijdragen van enkele Vrienden van Verhildersum.
- Prins Bernard Cultuurfonds: €4.500,- voor het opzetten van de digitale rondleiding Verhildersum To Go.

Er zijn ook subsidieaanvragen ingediend bij diverse fondsen om in 2021 twee bijzondere exposities te kunnen inrichten en budget te hebben om daar extra krachtig reclame voor te kunnen maken om meer bezoekers te werven:

**De expositie Met verve.** De wereld van Henk Melgers, schilder binnen en buiten de ploeg.  
**De expositie Voortborduren,** van merklap tot Canapé. Hierbij geven we ook een boek uit: Merklappen en hun maaksters.

De vooruit ontvangen bijdragen zijn gereserveerd in de betreffende projecten.



## Bijlage 4 - Bestuurssamenstelling

Hoofd- en nevenfuncties van het bestuur

**Dhr. A. G. Rodenboog, voorzitter vanaf september 2019**

- Resultaatgericht interimmanagement/rodenbooginterimmanagement.nl
- Bestuurslid Stichting Groninger Orgelland
- Voorzitter Financieel & Beheer Geref. Kerk Leens
- Adviseur SHOI

**Mevr. R. Hoorweg, secretaris**

- Secretaris van de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen

**Dhr. P.M.J de Goede, penningmeester**

- De Goede Advocatuur en Consultancy - advocaat (bestuursrecht, i.h.b. omgevingsrecht, vastgoed/huur)
- Voorzitter Raad van Toezicht Kids2b
- Lid Raad van Toezicht Stichting Plateau integrale kindcentra Assen
- Lid Raad van Toezicht Stichting Noventa Buitenpost
- Voorzitter Regionale Klachtencommissie (woningcorporaties) Noord Groningen
- Lid bezwaarschriftencommissie Emmen
- Plaatsvervangend voorzitter klachtencommissie De Noorderbrug

**Dhr. H. J. Hegge**

- MT lid Teijin-Aramid Delfzijl
- Landbouwonderneming
- Voorzitter Vereniging IJsbaan Kloosterburen
- Voorzitter MR OBS Mandegoud Kloosterburen
- Penningmeester PCI St. Liudger parochie

**Dhr. A. J. de Vries**

- Geen nevenfuncties

## Bijlage 5 - Baten en lasten over 2020

### Landgoed Verhildersum Leens

### Baten en lasten 2020

<b>BATEN</b>	<b>Realisatie 2020</b>	<b>Begroting 2020</b>	<b>Realisatie 2019</b>
Baten van particulieren	8.379	7.800	7.618
Baten van bedrijven	120.508	120.000	120.000
Baten van subsidie van overheden	232.500	186.500	189.351
Baten van instellingen zonder winststreven	193.000	155.000	155.000
Baten als tegenprestatie	124.553	164.800	156.663
Overige (project-) baten	65.000	83.851	375.390
<b>Som van de baten</b>	<b>743.940</b>	<b>717.951</b>	<b>1.004.022</b>
<b>LASTEN</b>			
<i><b>Besteed aan doelstellingen</b></i>			
Instandhouding Borg Verhildersum	175.650	167.750	162.615
Exposities en activiteiten	5.415	45.100	42.118
Landerijen	14.487	11.400	13.599
Projectlasten	24.006	25.150	335.570
<b>Besteed aan doelstellingen</b>	<b>219.558</b>	<b>249.400</b>	<b>553.902</b>
<b>Wervingskosten en publiciteit</b>	<b>216.821</b>	<b>206.000</b>	<b>226.293</b>
<b>Kosten van beheer en administratie</b>	<b>302.631</b>	<b>273.050</b>	<b>237.106</b>
<b>Saldo baten en lasten</b>	<b>4.930</b>	<b>-/- 10.499</b>	<b>-/- 13.279</b>
<b>Resultaatbestemming</b>			
Algemene reserves	-/- 47.183	-/- 45.099	-/- 46.813
Bestemmingsreserves	37.611	-/- 5.200	-/- 5.135
Bestemmingsfondsen	14.502	39.800	38.669
	<b>4.930</b>	<b>-/- 10.499</b>	<b>-/- 13.279</b>